

Anul IV.—1—30 Noembre 1888.—No. 11 și 12

85. 40.

LUMINA PENTRU TOTI

REVISTĂ ILUSTRATĂ

III

ENCICLOPEDIA ȘI DE PEDAGOGIE

PENTRU

RESPANDIREA CUNOSTINTELOR ÎN POPOR

Apare de două ori pe lună în câte 32 pagini

Director: ENIU D. BĂLTĚNU

ABONAMENTUL PE ANUL IV:

PE UN AN . . . . . 12 LEI
PE ȘESE LUNI . . . . . 6 >
PENTRU STREINATATE PE UN AN . . . . . 15 >
> TERILE ROMANE LIMITROFE . . . . . 5 FIORINI

Ediția de lux costă 20 Lei

PREȚUL ANUNȚURILOR : 20 BANI LINIA

REDACTIA

Moșilor, No. 138

REVISTA PEDAGOGICA
„LUMINA PENTRU TOȚI

APARE IN BUCURESCI DE DOE ORI PE LUNA

Director, ENIU BĂLTEANU

CALEA MOȘILOR No. 138. ABONAMENTUL PE AN 12 LEE

Cuprinsul N-rului 11 și 12, anul IV, 1—30 Noembre 1888

Inlesniri pentru plata abonamentului, DIRECTIA	0
Știința la îndemâna tuturor sau viața omului și a animalelor, E.F.	0
Transformismul. D. IONESCU	0
Anecdote populare, TH. D. SPERANȚIA	0
Cestiuni Pedagogice, I. R.	0
Dora D'Istria	0
Conferințele învățătorilor din Suceava, FALTICEANU	0
Știința pentru toți, dupe R. L.	0
Studii asupra literaturii populare, DOBRE ȘTEFANESCU	0
Limba română, Studiu critic de prof. FRANÇOIS E. A. BUISSON	0
Țărâncă Română cea bună, după GAZETA SATÊNULUI	0
O carte pentru școlile primare de orașe și de sate, de I. R., insti- tutor de oraș	0

Nu este mărire fără
virtute; dar nici vir-
tute fără lumină. Deci
lumină înainte de toate.

Națiunea ce mai mare
este aceea care are cele
mai multe școli.
Școala este arma viito-
rului.

Familia și școala trebuie
să lucreze împreună la a-
ducerea copiilor.
Scopul principal al edu-
cației este formarea carac-
terelor energice și morale.
Educația și ajunge scopul
prin ajutorul instruc-
țiunii.

REVISTA ILUSTRATA

DE ENCICLOPEDIA SI DE PEDAGOGIE PENTRU LUMINAREA POPORULUI

Director : ENIU D. BĂLTĒNU

Inlesniri pentru plata abonamentului

Abonații noștri de prin sate, depărtați de oraș, se plâng că nu pot plăti regulat din cauza greutateii de a merge la oraș. Ei bine, acum s'au luat măsuri ca să se primescă mandate postale la toate gările drumului de fer; de acea i rugăm să profite de această înlesnire și să binevoască a ne trimite abonamentul. Pentru acești abonați de prin sate le mai facem încă ușurarea de a plăti numai zece lei pe anul al patrulea, dacă se vor grăbi să trimită abonamentul înainte de 1 Ianuarie 1889.

DIRECȚIA.

viețuitoare. Este unul din servitorii cei mai credincioși ai omului; este unul din darurile cele mai prețioase ce i-a făcut Dumnezeu. Fără degetul cel mare, trei sferturi și mai bine din industriile, meșteșugurile oamenilor ar fi pôte necunoscute și atâtăia dintre toate, industria care constă nu numai a duce la gură ceea ce se află pe masa de mâncare, ci de a agonisi ceea ce s'află pe masă, lucru foarte însemnat, acea industrie ar fi întâmpinat greutăți de cari nici n'ai idee.

Luat-ai aminte, că, dacă vrei să apuci un lucru, de exemplu, o bucată de pâine, că atâtăiu pui degetul cel mare și că el e totdeauna singur d'o parte, pe când de cealaltă parte sunt toate celelalte patru degete? Dacă un om perde degetul cel mare, nu mai pôte apuca nimic cu mâna. Și ca să te incredințezi despre însemnătatea acestui deget, încercă să duci lingura la gură fără ajutorul lui și vei vedé cât timp va trebui spre a mânca o biată porție de supă. Acest deget este aședat așa că se pôte pune în fața celorlalte, înșirate unul dupe altul saũ toate împreună, cum vrem, cea ce ne permite să ținem bine, ca c'un clește, toate lucrurile mici și mari. Mâna noastră datorește perfecțiunea ei acestei minunate aședări a degetelor de care nu se bucură celelalte viețuitoare, afară de maimuța, vecinul nostru cel mai apropiat.

Și pentru că veni vorba despre acesta, îți voi spune chiar că tocmai asta este deosibirea unei mâini de o labă saũ de un picior. Piciorul nostru, care are altceva de făcut de cât să culégă mere saũ să țină o furculiță, are și el tot cinci degete; dar cel mai mare nu pôte veni în fața celorlalte, de acea piciorul nu este o mână. Maimuța are la toate cele patru membre ale ei, câte un deget întocmai ca degetul cel mare de la mâna omului; de acea ea are mâini la vârful picioarelor ca și la vârful brațelor. Fii sigură însă că, cu toate astea, nu e mai

ȘTIINȚA LA INDEMANA TUTUROR

Sa-ți viața omului și a animalelor etc., scrisă în formă de epistole către o fetiță.

Scrisoarea a doua, despre „mână.“

Scumpa mea copilă,

La piciorul munților, de unde-ți scriu, când vrem să arătăm unui străin țara noastră, îl punem mai întâiu să se suie sus pe munte, de unde el cuprinde cu o aruncătură de ochiu pădurile și satele semăntate în câmpie, până la linia albastră a riului care șerpuesce colo departe la orizont. Atunci îi-e foarte lesne să-și dea sémă despre situația ținutului nostru.

Acum, în urmă, când ai fost a casă, te am dus sus pe munte, când a trebuit să nădușesci câtva, pentru ca să te sui cu mine; a trebuit să-ți deschizi ochii în patru, pentru ca să vezi până în capăt drumul ce aveam de făcut împreună. Acum să ne coborim și să vedem țara în toate amăruntele ei; o să vezi că asta are să mergă lesne ca pe roțile.

Dar aide să începem de la capăt.

Pentru ca dumaticatul să ajungă la gură, trebuie să fie dus cu mâna; de aceea să vorbim mai întâiu de mână.

Știi cum este făcută mâna, de aceea nu ț-o mai descriu. Dar cea ce poți nu ști, este cuvântul pentru care mâna ta este un instrument mai lesnicios și deci mai perfect de cât laba pisicii, care de asemenea face parte din mașina ei de mâncare pentru că-i servă să prindă șoreci.

Printre cele cinci degete ale mâinii tale, este unul scurt și gros, numit cel mare. Privește-l cu respect; căci celor două oscióre din cari el este format, omul datoresce o parte din superioritatea sa fizică asupra celorlalte

inaintată de cât omul, ba încă din contră. Allă dată îți voiți esplica eă asta.

Veđi dar, spre a ne întorce la cestiune, că era neapărat trebuincios ca înainte de a ajunge la gură, să ne ocupăm de mână, care este îngrijitorea gurii. Inainte de a face focul pe vatră pentru gătitrea bucatelor, trebuie să facem rost de carnea și legumele, de făina și mălaiul ce trebuie să punem la foc. Ce am face ore noi fără aceste lucruri? Dacă ne am gândi totdeauna la tôte, n'am sparge nici odată o nucă fără a mulțami lui D-zeu care ne-a dat degetul cel mare de la mână, cu ajutorul căruia o putem curăți.

Și totuși am vorbit în deșert, căci nu sunt încă pe deplin sigur că am isbutit să-ți arăt bine tótă nevoia ce avem de mână ca să mâncăm, și de unde ii vine această onóre de a figura în fruntea acestei istorii a mâncării.

Ți s'ar păré însă că, dacă, din nenorocire, ți-ai perde dintr'odată mâinile, pentru asta nu te-ai lăsa să mori de fôme.

Dacă ai judeca astfel, acesta ar dovedi că nu ții séma de faptul că, de la un cap de lume la celalt, nenumérate mâini lucréză neincetat ca să-ți dea demâncare.

Fără să mergem mai departe, iată un exemplu prospét. Știi câte mâini au lucrat, pentru ca să-ți poți lua caféua ađi diminéță! Știi câte mâini s'au pus în mișcare în jurul acestei cesci de café, care nu e de cât o arvună din cea ce vei mânca în cursul ăilei, socotind tôte mâinile de la arabul care a cules caféua, până la persóna care a măcinat'o, fără să mai vorbim de mâinile corăbierilor cari au adus'o în țara noastră! De la mâna plugarului care a semănat grăul și a morarului care a făcut făina până la mâna pâinarului care a făcut jimbla! Și de la mâna femcii care a muls laptele până la mâna aceleia care l'a fiert! Dar mâna fabricantului de zahăr,

fără să mai vorbesc de atâtea alte mâini cari i-aŭ pregătit materialul! Și câte altele încă!

Ce-ar fi decî dacă m'aș pune să număr t te m inile câte aŭ trebuit spre a av :

Fabrica de zahăr,
Staulul lăptarului,
Cuptorul p inarului,
M ra de măcinat,
Plugul de arătură,
Și corabia pentru transportare?! .

Dar  re nu uităm nimic? Ba da, și incă cea mai însemnată din t te m inile, m na supremă, care adună pentru tine r dele muncii tuturor celorlalte mâini, scumpa mână a mamei tale, acea mână totdeauna harnic  și veghet re, care adeseaor  ține locul m inii tale, c nd a ta este nepricepută sau leneșă!

Pricepi acuma cum ai pute, fără ca stomacul să sufore, să te scutesci de cele do  m nușite ale tale, cari nu știu face mai nimic, de și ele aŭ câte un deget mare? Cu o asemenea oșlire de mâini cari se mișcă in t te sensurile spre a-ți aprovisiona gurița ta, nu este de glumă.

Dar, taie pisicuții tale labele de dinainte. Ah! ce vorbă  isei? Inchipuesce-ți că nu le mai are și apoi numără șorecii ce p te prinde ca intr'o  i fără acele labe. Poți pricepe că ea ins și nu-și va mai pute agonisi hrana trebuincios . In ac sta veđi istoria ceșculiții tale de café: altcineva trebuie să-i agonisesc  hrana.

Gura este p rta cea mare de intrare a m nc rii și la ori-ce p rt  bine ingrijită se află un portar. Ce face  re un portar bun?—Intr b  persoanele care se inf țișaz : cine sunt, ce voesc și c nd le b nuesce că nu sunt cum se cade, nu le lasă să intre. Dec , spre a cunósce lucrurile bune de mâncare, ne trebuia un astfel de

portar, aședat în gură și mulțămită Domnului, l'avem! Il cunosci?

Te ved de aci, cum te miri. Nerecunoscătoare ce ești să nu-ți cunosci amicul cel mai bun! Spre pedepsă, nu ți-l voi spune astăzi. Gândescete bine până la altă ocașiune.

Pentru că-mi mai rămâne puțin loc aci, să vedem ce morală, adică ce învățătură, putem trage din această povestire.

Mai întâi, din această istorie înveți, dacă n'ai ști-o încă, că ai datorii mari către ómeni, mai către toți și cele mai mari tocmai către acei ómeni de cari ți-ar veni póte să riđi. Așa, de pildă, țáranul ăla, de care ai fi gata să-ți bați joc, din cauza opincilor și cămășii lui gróse, tocmai dinsul cu mâinile lui aspre a făcut să ai lucrurile cele bune ce mánânci. Lucrătorul ăsta cu mânicile sumese, de a cărui mână négră și murdară te-ai sfi să atingi, și-a murdărit și negrit mâna făcendu-ți lucruri de cari ai trebuință. Tu ești datóre, fetică, să respecti pe toți acești muncitori, pentru că ei lucréză toți pentru tine. Să nu te consideri grozavă față cu ei, tu care nu ești încă bună de nici o trebă, care ai nevoie de toți, fără ca cineva să aibă trebuință de tine. Dar eú nu te invinoválesc pentru asta. Nu ți-a venit încă rândul să lucrezi pentru alții și tótă lumea a început ca tine. Inșă cu asta voiú să-ți spuiú că ești datóre să te pregătesci a fi odată folositóre altora, spre a te plăti de datoriile ce faci acum la tótă lumea.

De câte ori îți privesci mânușița, gândesce-te că ai să-i faci o educațiune, să plătesci o datorie de onóre și că trebuie să te silesci a o face fórte folositóre, pentru ca nimeni să nu-ți mai póta đice că nu ești bună la nimic.

Și al doilea, scumpă copilă, gândesce-te de asemenea că va veni o đi când sfintele mâini cari îngrijesc

acuma de copilăria ta, când aceste mâini, cari astăzi sunt ale tale, se vor slăbi și cu vârsta vor ajunge neputincioase. Atunci vei fi puternică și îngrijirea ce primesci acum, va trebui s'o inapoezi, s'o inapoezi cum ai primit-o, adică cu mâinile. Mâna mamei se ducea și venia fără încetare împrejurul fetei. Mâna ficii trebuie să se ducă și să vină împrejurul bătrânei mame, dar singură mâna ei, și nu alta.

Aci încă, fetița mea, gura nu prețuesce nimica fără mână; căci gura ține iubire, dar singură mâna probéază acésta.

Serisórea a treia, despre limbă.

Ei bine, fetică, ce ai făcut cu acel portar din gură? L'ai găcit?

Iacă, țî-l spun că: portarul gurii este *gustul*, simțul gustului, care primesce cu mare plăcere mâncările bune și respinge cele rele. Cu alte vorbe, dupe arătările gustului, limba și buzele primesc cu drag tot ce e bun de mâncat sau scupă repede și aruncă afară din gură cea ce e rău, țicându-i pe de asupra *ptiū!*

Aș putea vorbi și de rău despre acest portar al gurii, dacă aș vré, cea ce n'ar pré veni la socotélă multor fetițe lacome; dar vreaū mai întăiū să-l vorbesc de bine, rămâind ca în urmă să-i arăt și unele din cusururile lui.

În istorióra ce am să-ți povestesc, scumpa mea copilă, se află mai cu sémă un lucru ce nu trebuie să perđi din vedere, chiar când nu-ți voiū vorbi despre dinsul: căci tot ce vom întâmpina a fost aranjat într'adins de D-șeu pentru a aședa aci ființa omului, întocmai precum o mamă aranjază un légăn spre a culca în el pe copilul său. Trebuie să privim tóte acestea ca daruri venite noē de la D-șeu, și să nu le vorbim de loc de rău, fie chîar numai din respect pentru mâna care ni a dăruit p'acest portar.

De altfel e un mijloc foarte simplu spre a ne încredința despre folosul și potrivirea fie-căruia din aceste daruri, acest mijloc este de a ne închipui ce s'ar întâmpla dacă nu l'am fi primit.

Inchipuesce-ți, de pildă, că ți-ar lipsi cu totul simțul gustului și că puind o bucățică de prăjitură în gură, n'ai simți nici un fel de gust, ei ar fi în gură ca și cum ai ține-o în mână.

Ce se va întâmpla ?

Mai întâi, vei mânca prăjitură veche, mucedă fără să bagi de seamă, ca și cum ar fi proaspătă, și prăjitura mucedă este o hrană nesănătoasă, care te poate otrăvi, dacă mănânci mai multă.

Eū îți vorbesc aci de prăjitură, dar acesta este un exemplu între mii altele. De și în privința lucrurilor de mâncare, nu cunoscî de cât cea ce se cumpără din prăvălii și cea ce se gătesce de mama ta, înțelegî însă că sunt multe alte lucruri de mâncare de cari trebuie să ne ferim, pentru că n'ar face bine în stomac și foarte adese ori n'am ști să le deosibim, când sunt bune sau rele, dacă nu ne ar da de știre gustul. Nu e așa că aceste înștiințări sunt folositoare ?

În adevăr, este minunat lucru, că *mai totdeauna* cea ce nu e bun pentru hrană, este dat de gol, din cauza uritului său gust, când intră în gură, cea ce este o dovadă mai mult că Dumnezeu s'a gândit la toate. Este adevărat că și doctoriile sunt rele la gust, în gură, și cu toate acestea uneori trebuie să le înghițim. Dar putem asemăna doctoriile cu măturătorii de coșuri cari nu sunt frumoși să-i privești nici să se înfățișeze în salónele, pe cari însă portarii celor mai frumoase case i lasă să intre câte odată pe an, căci este nevoie de ei, deși strâmbă din nas când i vede. De asemenea trebuie să lăsăm câte odată pe an să intre și doctoriile, cu tot uritul lor gust, pentru că și ele aū să lucreze ceva în căminul nostru

din năuntru. Dar ele nu sunt destinate pentru hrănire. Cine și-ar propune să prânzească și să cineze cu doctorii, va băga de seamă acésta numai de cât.

Ți-am spus mai adincori : *mai totdeauna*, și acésta se potrivește pentru noi ómenii cari am născocit tot felul de mijlócce ca să înșelăm pe portarii noștri firești, cari introducem pe ascuns hoții într'o adunare de ómeni cinștiți ; voiți să știți otravă, în zahăr, de exemplu, dupe cum se face fórte adese cu acce blestamate de cofeturi verzi și albastre, contra cărora am o veche răsburare, pentru că ele mi-au otrăvit un tovarăș de scólă la care țineam pré mult, și acésta s'a întâmplat când eram copil. Acești hoți adică cofeturile și rahaturile vepsite, trec fără rușine pe dinaintea portarului care nu le cunoște, domnul zahăr ascundând otrava.

Și apoi, uneori noi nu pré suntem cu minte ca să lăsăm timy portarului gurii să observe bine lucrul de mâncare ; căci înghițim lăcomesce, fără a gusta mai întâiu, și toți acești indiviți, intrând în fuga mare, îmbrăncesc la o parte pe portar. A cui e vina în urmă, dacă hoții otrăvitori se viră în locuința noastră?..

Vitele însă au mai multă minte de cât noi

Uită-te la pisicuța ta, când i dai vr'o bucălică bună, necunoscută ei, veți-o cu câtă sflală își apropie botul ca să aibe timp a se gândi ! Apoi, veți-o cât de delicat atinge cu vârful limbii lucrul necunoscut odată, de doé ori și câte odată chiar de trei ori ! Și când vârful limbii s'a dus astfel de mai multe ori dupe informații (căci în vârful limbii este postul cel mare de observare al portarului ei, ca și al nostru), numai atunci ea se hotărăsce să înghiță. Indată ce însă informațiile i dau cât de mică bănuelă, atunci tóte stăruințele noastre vor fi zadarnice, ca nu va voi să mănec și se va întorce în altă parte.

Așa deci un dobitoc mic pricepe în ce scop a primit

simțul gustului și-l întrebuințază înțelepțesce, pe când eă cunosc unii copii mai nepricepuți de cât pisica, căci ei duc la gură fără nici o socotință tot ce le cade în mână, fără să-și dea măcar ostenela de a le gusta și cari i-ar scuti adese de multe colici, fără să mai vorbesc de multe rele, dacă ar fi așa de cuminte ca pisicuța de care vorbirăm aci mai sus.

Iată deci partea adevărat folositoare a simțului gustului; dar și partea lui plăcută, care ți-e destul de bine cunoscută, nu trebuie disprețuită, chiar din punctul de vedere al folosului.

Nu știi cât de urit ar fi să mănânci; dacă n'ai simți nici un gust la mâncare, și ved cu mintea toate greutatețile ce-ar întimpina mamele să înduplice pe felite a prânzi și a cina, dacă ar fi vorba numai să mestice din măsele, fără să simță nici un gust. Câte stăruințe deșerte din partea mamelor! Câte lacrimi! Dar, lăsând la o parte pe felite, câți oameni și-ar mai lăsa ocupațiile, câte o jumătate de oră, ca să se ducă la masă spre a-și freca dinții unii contra altora, dacă n'ar simți nici o plăcere la această lucrare, care în sineși n'are nici o atracție. Veți, copila mea, că gustul ce simțim, când mâncăm, este o resplată, căci D-deu a fost darnic, când la fiecare datorie impusă de el omului, a unit o plăcere spre a-l răsplăti că a implinit'o. Câte lucruri folositoare nu ți-aș spune în această privință dacă ai fi mai mare!

Pentru acuna mă voiu mărgini a-ți face o asemănare.

Când o mamă bănueste că fetița ei nu e destul de mintosă spre a face ea însăși un lucru care e însă neapărat trebuincios, precum a învăța să citească, a face o cusătură, și altele de felul acestora, i vine în ajutor cu resplată și i dă o jucărie, când a lucrat bine. Ei bine! D-deu n'a avut destulă încredere în mintea omului spre a-i lăsa grija de a priveghea singur la îndeplinirea nevoilor firii omenesci. La spatele fie-cării nevoi, el a pus

o jucărie, și, înlăturând acea nevoie, omul găsește jucăria.

Tu nici nu bănuiești, copila mea, că cea ce-ți esplic eă aci în liniște, cu asemănări copilăresci, a fost desbătute cu certuri grósnise între ómenii mari, și din nenorocire, tot se mai desbate asupra-i chiar în ȓilele nóstre. Dacă mai târȓiă, sgomotul acestor desbateri îți vine la urechi, amintesce-ți cea ce-ți spusei, că acea plăcere micută, aședată în limbă și împrejurul ei, este o jucărióră, dar o jucărióră dată de D-ȓeă și că deci trebuie tractată dupe voinȓa lui

Fetiȓa care a primit o jucărie de la mamă-sa, își va face plăcere stricând'o sau aruncând'o într'un colȓ? Nu, negreșit. Făcend astfel, ea ar crede că s'ar purta contra dorinȓii mamei sale. Ea s'ar juca cu acea jucărie, în orele sale de recreaȓie, în tótă siguranȓa conștiinȓei, și, dacă este cum se cade, jucându-se cu dinsa, ea se va gândi că i-a dat-o mamă-sa și-i va mulȓami în fundul inimii sale.

Dar fetiȓa nu va sta tótă ȓiua de jucărie, nu se va gândi mereă la ea; nu va uita orce pentru jucărie și o va lăsa pe dată din mână, când o va chema mamă-sa. Asemenea nu va voi ca ea singură s'aibe jucării, i va face mare plăcere să vadă că și prietenele ei se jócă cu ale lor, pentru că ea va judeca că cea ce este bun pentru dinsa, trebuie să fie și pentru cele-lalte.

Tocmai așa ar trebui să facă și omul cu jucăriile, cu lucrurile plăcute, dar cea ce nu face totdeauna, ba de multe ori face din contra. Fetiȓele mai cu sémă se pórtă fórte răă; de acea ómenii cu minte le ȓic *lacome*. Veȓi d'aia câte odată sunt și pedepse.

Dacă persónele cari vin să vadă pe mamă-ta, în loc de a intra la dinsa, s'ar opri în odaia portarului și s'ar pune la vorbă cu dinsul, creȓi óre că i-ar face plăcere visita lor? Tocmai așa fac fetiȓele cari, la mânăre, se

ocupă numai de portarul gurii lor și nu se gândește la stăpânul lui, adică la stomac. Ele se îndopă cu cofeturi peste cofeturi, cu prăjituri peste prăjituri și cu tot felul de lucruri dulci cari plac portarului gurii și cari nu prețuesc nimic pentru stăpânul lui. Și ce se întâmplă? Stăpânul se supără une-ori; căci, în cele din urmă, Domnului stomac i se urăse cu asemenea visite cari nu sunt pentru dînsul. Incepe să facă un sgomot asurzitor, să turbure și să restörne toate lucrurile din casă ¹⁾, aducînd la pocăință și pe acest hoțoman de portar. Voiți să știți că omul se bolnăvesce, are gura amară și nu mai are gust de nimic. Mama fetiței îi ia jucăria cu care-și perdea tot timpul, și, când i-o va da din nou, fetița va trebui să ia bine aminte ca să nu mai facă tot așa.

Scumpa mea copilă, făcîndu-ți istoria mîncării, m'am creșut să dau limbii un loc însemnat, cu atît mai mult că tu știi așa de mult la ea. Din cele șise pînă aci în privința ei, vești bine că aveai puțină dreptate; dar vești de asemenea că nu este tocmai așa de însemnată, cum o creșeai; căci o jucărie, or ce ai șice, tot jucărie este, și portarul nu este stăpânul casei.

Acum rămîne ca a doa oră să-ți infățișez pe ceilalți tovarăși ai portarului cari sunt înșirați de amîndoă laturile porții, pentru ca să scuture și curățe persoanele ce vin să vadă pe Domnul Casei, așa în cât să pótă fi bine primiți în salon. Ai să vești atunci mulți servitori cari sunt tot așa de folositori, ca și portarul, tovarășul lor, și a căror istorie este tot așa de plăcută. Numele acelor servitori este *Dinții*.

Edem.

¹⁾ Aci se înțelege corpul omului.

TRANSFORMISMUL

(CONTINUARE)

CAP. II.

CONSTITUȚIUNEA ȘI PROPRIETĂȚILE MATERII. -- EVOLUȚIUNEA UNIVERSULUI

Fenomene fizice.— Să trecem la un alt fenomen fizic, la cel care a primit numele de *căldură*; vom vedea că și iel este rezultatul înțeles de noi al mișcărilor atomilor materialii ponderabili sau eterați.

Pentru căldură, ca și pentru gravitate trebuie să deosebim fenomenele care se produc în afară de noi de acelea care se petrec în noi. Când s'apropie de foc un termometru cu mercuriū, mercuriul se vede urcându-se cu mare repeziciune în tub, adică și mărește volumul, se dilată. Pe urmă, dacă același termometru se cofundă în apă rece, mercuriul se vede scoborîndu-se foarte repede, adică-și micșorează volumul, se contractă. În primul caz se zice că mercuriul s'a încălzit, că a absorbit căldură, în al doilea se zice că s'a răcit, că a pierdut căldura.

Ceea-ce se produce în mercuriū, se produce asemenea în toți corpii care absorb sau pierd căldură; care se încălzesc sau care se răcesc; în primul caz iei se dilată, adică moleculele lor ponderabile se depărtază unele de altele; în al doilea, iei se contractă, adică moleculele lor ponderabile s'apropie unele de altele. Depărtarea sau apropierea moleculelor, de care vorbirăm, pôte fi destul de considerabilă pentru ca corpul care câștigă sau pierde căldură să-și schimbe starea fizică. Ghița care se-ncălzește devine mai întâiū din solid lichid, după aceea se transformă în vaporii, trecând ast-fel prin trei stări diferite; răciți, vaporii se contractă în apă, care la rândul său, răcindu-se mai mult, ia forma solidă a gheții.

Aceste fapte sunt d'ajuns a ne arăta că în realitate căldura nu este alt-ceva de cât o mișcare determinată în corpul în-

călzit sau răcit de un corp, mai mult sau mai puțin cald de cât dînsul. Și fiind-că doi corpî neegal încălziți puși în apropiere sau în contact unul de altul nu 'ntărzie d'a oferi aceeași temperatură, putem afirma că mișcarea moleculară a corpului mai cald este utilizată în a produce o mișcare analogă în corpul mai puțin cald. Când cei doi corpî s'ating, acțiunea unuia asupra celuilalt este directă; iar dacă sunt la distanță, ea se exercită fie prin mijlocirea aerului fie prin mijlocirea eterului. Mișcarea moleculară a sórelui, de ess., nu se póte transmite pămîntului de cât prin eter, pentru că 'ntre sóre și pămînt sunt spații unde nu se póte constata prezența nici unui corp ponderabil. Putem cu ușurință constata transmisiunea mișcărilor calorice prin mijlocirea eterului cu ajutorul următoarei experiențe.

Iată pentru fenomenele calorice cari se petrec în afară de noi. Sunt numai niște mișcări de depărtare sau apropiere de moleculi materiale în eter, fiecă moleculile ponderabile lucrăză d'adrepul unele asupra altora pentru a crește intensitatea mișcării lor vibrátore, fie că iele lucrăză la distanță prin mijlocirea eterului.

Insă, dacă prin ajutorul instrumentelor nóstre putem constata dilatarea sau contractarea corpilor încălziți orî răciți, de asemenea putem, în unele cazurî, constata schimbarea ce se produce 'n ei, prin ajutorul proprielor nóstre simțurî. Apropiati mânia d'un corp incandescent, arđend, și veți simți o senzațiune specială, căriia i-ați dat numele de *căldură*. În afară de noi ru sunt de cât vibrațiunî moleculare, însă fenomenul desemnat supt numele de căldură ia naștere în noi. În natură nu există corpî calzi și corpî reci, nu există de cât corpî ale căror moleculi și atomi vibrăză cu o mai mică sau cu o mai mare intensitate. Când un corp, zis cald, este pus în contactul mării nóstre, vibrațiunile sale se comunică elementelor nóstre nervóse, cari, la rîndul lor, transmit mișcarea provocată 'n iele celulelor nervóse centrale; atunci avem conștiința impresiunii produsă 'n noi; zicem că am avut o

sensațiune de căldură. Dacă corpul cu care pielea noastră a fost pusă 'n contact era rece; aceleși fenomene se produc. Dacă temperatura sa este aceeași ca a corpului nostru, adică dacă este echilibru între intensitatea vibrațiilor moleculelor sale și-a moleculelor noastre, nu suferim nici o sensațiune nici de cald nici de frig.

În noi, ca și 'n afară de noi, căldura nu este dar, de cât o mișcare, însă o mișcare de care avem conștiință când este provocată în organismul nostru de corpuri exterioare. Pe de altă parte mișcarea, poate, 'n unele circumstanțe, să se producă fără ca să avem cea mai mică conștiință despre dînsa.

Ceea-ce ziserăm despre căldură, în mare parte s'aplică și luminii. Ca și căldura, lumina este o mișcare moleculară, însă o mișcare care este mai greu de constatat de cât a căldurii. Cu toate acestea unele experiențe nu permit nici o 'ndoială în această privință. În unele cazuri chiar mișcărilor calorifice și luminoase par a fi d'aceeași natură sașă, pentru a mă exprima mai bine, absolut identice. În regiunea luminosă a spectrului solar, de es., vibrațiunile luminoase nu se deosebesc de vibrațiunile calorifice și sunt transmise din sora pămîntului prin eter, dar aceste vibrațiuni ne dau în același timp sensațiunea căldurii și-a luminii. Printr'acesta avem un admirabil exemplu de un fapt asupra căruia vom reveni mai târziu, când vom studia diferențierea materiei vii în elemente înzestrate cu proprietăți diferite: vedem o aceeași mișcare moleculară exterioră nouă că provocă în organismul nostru două sensațiuni diferite, după cum este transmisă de cutare sașă cutare element anatomic receptor. Vibrațiunea moleculară despre care vorbirăm, produce asupra întregii suprafețe a corpului nostru o impresiune căriia i dăm numele de căldură; pe când tot această vibrațiune produce numai asupra elementelor ochiului nostru o impresiune cu totul deosebită căriia i dăm numele de lumină.

Faptul că vibrațiunile calorifice și luminoase sunt confundate în toate regiunile luminoase ale spectrului solar, ar tinde

spre a face să se admită că cele două vibrațiuni au ca sediū eterul (vezi ape. nota D.)

În ceea-ce privește vibrațiunile luminose toți fizicianii admit, azi, că sediul lor *esclusiv* este eterul.

Ceea-ce pledază în favoarea acestui mod d'a vedea este că lumina se pôte propaga prin spațiile interplanetare în-cari am văzut că nu există materia ponderabilă.

De altmintrelea pôte fi zadarnic d'a discuta această chestiune, căci eterul putând comunica mișcările sale materii ponderabile, acesta, în cazul luminii cari în al căldurii totdeauna sfârsește prin a se supune la acțiunea mișcărilor eterului. Admițând, de es, că lumina care vine de la sôre traversază atmosfera planetei nôstre fără a zgudui moleculele ponderabile ale aerului, când unda eterată luminosă ajunge la contactul elementelor nervose ale ochiului nostru, ea zguduie moleculele acestor elemente și mișcarea eterului se transformă în mișcare de molecule ponderabile care ni se manifestă supt formă de ridicare de temperatură a corpului ponderabil; un metal opac expus sôrelui se încălzește, pe când temperatura unui corp transparent d'abia variază. Diferența ce există în această privință între corpii opaci și corpii transparenți, Secchi o atribuie formei moleculelor; reamintind că undele lichide se sting la contactul corpilor noi transformându-și mișcarea într'o vibrațiune a acestor corpi, pe când iele nū se sting la contactul corpilor duri, dar, îi conturnează (înconjoră), iel presupune că moleculele metalelor opace sunt sferice, au o mare mobilitate, și se pot supune cu ușurință la cele mai mici impulsuni; prin urmare fiind-că se pot muta spre a ocupa noi pozițiuni, pentru o vreme mai mult sau mai puțin îndelungată, iele absorb cea mai mare parte a forței vii comunicată acestor mase. Din contră, în corpii diafani (cari în cea mai mare parte, sunt corpi compuși), moleculele primitive avându-și axele lor de inerție destul de neegale, sunt mai greu de depărtat din pozițiunile lor de echilibru în timpul transmisiunii unei mișcări prin

substanța lor. Așa dar aceste mișcări vor trece lesne conturnând moleculele.

Mai ne rămân de studiat alte două fenomene fizice: Sunetul și electricitatea. Aci nu vom reveni asupra celor ce am zis mai sus apropo de sunet. Să ne mărginim numai d'a reaminti că el se distinge destul de bine de lumină și căldură, fiind-că mișcările sale au ca sediū numai materia ponderabilă.

În cece-ce privește electricitatea, nu se știe cu desăvârșire care-î este natura intimă, dar este permis d'a presupune că iea constă, ca și căldura, ca și lumina, ca și sunetul în mișcări moleculare și că aceste mișcări au de sediū eterul, căci iele se transmit, ca ale luminii prin spațiile considerate ca góle și nu sunt însoțite de schimbări de volum ale cor-pilor.

În rezumat, vedem că tóte fenomenele al căror studiū constituie știința desemnată cu numele de *Fizică* se reduc la mișcări ale materiei ponderabile sau ale eterului, mișcări cari se pot transmite de la una la alta ale acestor două forme ale materiei. Văzurăm deja mai sus că fenomenele chimice de asemenea sunt datorate mișcărilor moleculare.

Studiul gravitației, al căldurii, al luminii, al electricității, ne-a probat că fenomenele fizice nu schimbă constituția moleculelor, ci se mărginesc a determina apropierea sau depărtarea lor, vibrarea sau mutarea lor.

Fenomene chimice

În fenomenele chimice, din. contră, este modificare de constituție a moleculelor, atomii cari le forméză se despart, în unele condițiuni, spre a forma agregăționi nooi, mai mult sau mai puțin diferite de primele. S'a dat, cum am zis mai sus, numele de *afinitate* acelei proprietăți ce diferiții atomi și molecule au d'a se reuni spre a forma molecule mai complexe, și afinitatea s'a considerat ca o proprietate specială a materiei, în virtutea cării proprietăți atomii și moleculele ar

tinde să se combine spre a forma molecule complexe. Dar, a deslega chestiunea ast-fel, este întocmai ca-și cum am ocoli-o, este a traduce printr'un cuvînt vag ignoranța reală în care suntem despre natura intimă a fenomenelor chimice.

Cu toate acestea unele fapte ne pot pune pe calea adevărului. Experiența arată că atunci când doi corpi se combin, este o ridicare de temperatură a mediului ambiant, de orice când un corp se descompune, este o scădere a acestei temperaturi. În primul caz, se zice că este o degajare, și în al doilea se zice că este o absorbțiune de căldură.

Experiența a mai arătat că cantitatea de căldură degajată în timpul descompunerii unui corp este egală cu cea formată în timpul formării lui. Reamintindu-ne că căldura nu este alt-ceva de cât o mișcare, vom vedea că combinarea și descompunerea chimică nu este de cât transformări ale mișcării calorice, de cât forme ale mișcării atomice și moleculare ale materiei ponderabile și probabil și ale eterului. Acesta se mai demonstrează încă prin faptul, că combinările și descompunerile chimice pot fi determinate de lumină, de electricitate, de loviri, de frecări, de căldură, și de toate celelalte forme de mișcare.

Astfel, toate fenomenele fizice și chimice al căror sediū este materia, se reduc la mișcări atomice și moleculare ale materiei ponderabile și ale eterului, mișcări care se transformă una într'alta fără înctare, care ni se manifestă supt o mulțime de diferite aspecte, dar care nu se pot crea precum nu se pot distruge, fiind eterne și nesfârșite ca și materia.

Cunoscînd acum constituția intimă și proprietățile materiei, ne va fi ușor d'a urmări pas cu pas diversele faze ale evoluțiunii sale, diversele stări prin care a trecut ea, transformările la care a fost supusă, spre a ajunge să constituie corpi atît de complexi ce universul prezintă observațiunii noastre, de la masele de vapori incandescente, ardînd, ce poartă numele de nebuloase, pînă la rocce ce formeză cōja planctiiei noastre,

trecând prin numeroșii sorî sau stele cari populéză nemărginita imensitate a cerurilor.

Admițend teoria relativă la constituția materiei, ce expuserăm mai sus, putem considera eterul ca starea celei mai rudimentare materii ce-ar fi cu putință să ne 'nchipuim.

Pentru noi, zice Secchi, eterul va fi constituit din atomii primitivi ai materiei obicinuite. Simplitatea ce atribuim celui mai ușor corp simplu cunoscut, adică hidrogenului, de sigur că este foarte departe de simplitatea atomică a eterului; în orî-ce caz este bine de observat că corpiî formând o serie ai cării termenî au o constituție din ce în ce mai puțin complexă,—acéstă serie trebuie să aibă un sfârșit; cel mai de pe urmă termen este eterul, dar este foarte puțin probabil că vom dispune într'o zi de mijlôce capabile să reducă materia la o asemenea stare..

În opinia fizicianilor, după câte se vîd, eterul nu este o materie deosebită prin natura sa de materia ponderabilă, el nu-î este decât o formă cât se pôte de simplă, este, dacă vom corpul constituant unic de care vorbirăm mai sus, în cea mai elementară și primitivă formă a sa, și, prin urmare aceea cu care a fost înzestrat din întréga eternitate.

În ceea-ce privește materia ponderabilă, chiar cea mai simplă pôte fi considerată ca o primă stare de condensare a eterului.

Admițend, că evoluțiunea materii mórte să fi fost ascendentă, după cum vom vedea mai târziu că-a fost a materiei vii, ne este permis să ne 'nchipuim că universul a fost mai 'ntăiū constituit numai din eter; după aceea, că unele porțiunî din acéstă materie s'au condensat în moleculi de materie ponderabilă, reunindu-se iele înși-le pentru a forma corpiî ce chimiștii consideră ca simpli. Aceștia amestecându-se de teră mai 'ntăiū naștere la corpiî complexî; după aceea combinându-se, icî produsera corpiî chimicește compuşî.

Ceea-ce nu se pôte contesta, este că, în laboratoriile nóstre, putem produce, după voie, cu ajutorul corpiilor ziși simpli,

un număr cât se poate de considerabil de corpuri mai mult sau mai puțin complexe. Pentru aceasta avem la dispozițiune două procedimente: *amestecarea și combinarea chimică*.

În al doilea grad, putem, după voie, modifica proprietățile fizice ale corpurilor simpli sau compuși, schimbându-le starea moleculară, prin sustragere sau adăogire de caloric.

Simpla modificare a stării moleculare și amestecul nu produc de cât corpuri puțin deosebiți prin proprietățile lor de cei cari le-au dat naștere, pe când proprietățile corpurilor produși prin combinațiunea chimică din două sau mai multe elemente în tot-deauna sunt foarte diferite de acestea din urmă.

Să luăm câte-va exemple :

Iacă 'n două tuburi doi corpuri simpli ; într-una oxigen ; în cealaltă idrogen. Amândoi sunt în stare de gaz ; dar o mulțime de caractere ne permit a-i distinge unul de altul. Fără a vorbi de diferența de densitate ce există între ieși, când apropiem de deschizătura eprobetei (tubului) care conține oxigenul un chibrit stins, dar încă roșiū, la moment îl vedem reaprinzându-se, dacă 'ntroducem acelașiū chibrit în eprobeta care conține idrogen, ieși nu va 'ntârzia d'a se stinge. Când apropiem de oxigen o flacăară, o vedem devenind mai strălucitoare, însă gazul nu s'aprinde. Pusă în prezența idrogenului, flacăra se stinge, dar gazul s'aprinde. Un animal va trăi în oxigen, pe când în idrogen nu va 'ntârzia să piară.

S'amestecăm acum acești doi corpuri la temperatura ordinară ; vom avea încă un corp gazos, dar proprietățile sale vor diferi în acelașiū timp și d'ale oxigenului și d'ale idrogenului, reamintind foarte bine, până la un punct oare-care și p'ale unuia și p'ale celuil-alt. Un chibrit pe jumătate stins, pus în acest gaz nu se va mai reaprinde, cum făcea 'n oxigen, dar nici nu se va stinge atât de iute cum făcea 'n idrogen ; un animal pus în el va trăi mai mult de cât cum ar fi trăit în idrogen pur.

Ast-fel prin amestecul a doi corpuri cu totul deosebiți produserăm un nou corp care ni se manifestă cu proprietăți

nouă : însă aceste nouă proprietăți au o oarecare analogie cu ale elementelor ce-l constituie.

Acum să punem într'un tub de sticlă bine închis, un amestec, în proporțiune determinată, de oxigen și de hidrogen și să facem să treacă prin tub o scânteie electrică, amestecul gazos ce umple tubul este îndată înlocuit printr'o mică cantitate de un corp lichid, străvezător, fără colorare, ce cunoaștem sub numele de apă, și care rezultă din combinarea celor două gaze oxigen și hidrogen. Diferința între proprietățile, prin care ni se manifestă acest nou corp, este cu mult mai mare de cât cum era diferența între proprietățile celor două gaze cari au servit spre a-l forma și ale corpului constituit prin simplul amestec al acestor două gaze.

Apa astfel obținută, o putem amesteca sau combina cu o mulțime de alți corpi simpli sau compuși, pentru a produce corpi nouă, cari vor fi formați de trei, de patru sau d'un număr și mai considerabil de elemente simple. De es., combinând un oarecare număr de molecule de apă cu atomi de carbon, vom produce zisele substanțe ternare, adică cari conțin trei corpi simpli : oxigenul, hidrogenul și carbonul etc.

Toți acești corpi astfel produși, sunt compuși și se bucur de proprietăți foarte diferite de ale corpurilor simpli cari au servit la a-i produce. Nu există deci cea mai mică analogie între amidonul (scrobéla), compus simplu din molecule de apă și atomi de carbon, și corpi care-l compun : oxigen, hidrogen și carbon.

Însă, cum ziserăm mai sus, încă mai putem modifica, într'un câmp foarte larg, proprietățile corpurilor simpli sau compuși, fără a le altera compozițiunea chimică, mărginindu-ne d'ale sustrage sau d'ale da căldură, adică modificându-le starea moleculară.

Ca de exemplu, să luăm un corp simplu. Iacă un baston de sulf (pucioasă) ; este dur, se sparge ușor, colorat în galben deschis, și dacă îl examinăm cu microscopul structura intimă, ne putem asigura că este format din cristale octae-

drice. Să punem acest baston de sulf într'un vas și să-l expunem la foc ; se topește cu repeziciune și se transformă într'un lichid galben deschis, foarte fluid ; să urmăim a încălzi acest lichid și-l vom vedea îndată îngroșându-se, cu cât se colorează în negricios. La 250° va fi aproape brun și destul de vîrtos pentru ca răsturnând vasul ce-l conține să nu pîtă curge. Il mai încălzim ? o a patra stare ni se va arăta ; sulful redevine lichid. Să vărsăm lichidul în apă, el se va încheaga cu iuteală, va rămâne moale și-și va schimba încă o dată starea, încetul cu încetul se întărește și ia aproape mai toate caracterele ce poseda înaintea seriei de experiențe ce făcurăm ; putem constata că în timpul acesta pierde căldura. Esaminat cu microscopul se arată format din prisme, diferă dar prin structura sa internă de sulful dur care i-a dat naștere, însă după un timp mai mult sau mai puțin lung va pierde o nouă cantitate de căldură și atunci se va arăta format din cristale octaedri. Văzurăm sulful în stare solidă și în stare lichidă ; îl putem obține și în stare de vaporii ; pentru acesta este de ajuns de a-l încălzi cât se poate de tare. Simpla creștere sau cădere a cantității de căldură coprinsă în acest corp simplu este destulă a-l face să ia o serie de stări diferite care îl modifică considerabil proprietățile, fără să-i altere de loc compoziția chimică.

(Va urma)

După J.-L. de Lanessan de D. IONESCU

Profesor la școala de Comerț din Capitală.

ANECDOTE POPULARE

D-l Th. D. Speranță a publicat, în editura *Librăriei și Tipografiei Școlilor*, un frumos volum de peste 300 pagini de *Anecdote populare* cari se deosebesc prin stilul și limba lor curat românească, și cari, prin fondul și spiritul lor, merită să fie citite cu lăcomie

de orice român. Una din aceste anecdote neputând fi publicată în acel volum, o dăm noi aci.

Redacția.

ȚIGANUL LA MIERE

Un țigan pe cât se vede
 Auzind mereu vorbind
 Că-î cumplit de dulce miere.
 Și la dînsa tot gîndind,
 Hotărî și el să 'ntrebe,
 Unde oare s'ar putea
 Se găsească de 'ntîmplare
 Ca să guste și zicea :

*

„Măiculița mamei mele,
 „Dar'ar sfîntul Dumnezeu
 „Cum oiă merge-așa de-odată
 „Să găsesc în drumul mieu
 „Niște miere multă, multă...
 „După cât îmi e de dor
 „Ce-aș mânca... Mânca-o-aș toată
 „Chiar de-aș ști c'ar fi să mor !...

*

Deci, de dor împins, pornește
 Și se pune pe 'ntrebat,
 Până când-un om în cale-î
 S'a găsit de l'a 'ndreptat
 Să se ducă 'ntr'o pădure
 Unde dînsul de curînd
 Un copac deșert văzuse
 Și din scorbură-î zburînd
 Gărgăunî de cei ce mușcă
 Și te 'nțapă de gîndești
 C'aî să mori, că-ți ese duhul,

Cât-ăi fi să pomenești.
 Și spunându-î locul unde-î
 Ca să poată nimeri
 Incepù să-î zică :

„Haide

„Du-te nu mai zăbovi.

„Acolo-î belșug de mîere...

„Poți mânca... și dacă vrei

„I a copii și la femec ca să duci

„Iar poți să îei,

„Căci e multă ! Doar acelea

„Sunt albinî de cele mari

„Nu ca cele din știubea

„Care-ți par că-s furnicari...

„Numai vezi te pòrtă bine;

„Să n'aluneci să greșești,

„Să le zici vr'o vorbă próstă

„Că să știi c'o și pătești

*

— „Bine“ atunci țiganul zice,
 Mulțumind și bucuros
 O croește la pădure
 La copacul scorburos.

*

Deci trecênd pe-acasă o scară
 Și-o căldare și-a luat
 Și la mîere cu țiganca
 Și cu dancî a plecat.

*

Ajungênd își pune scara
 La copac, ș'apoî în sus
 Se ridică cu căldarea,
 Iar pe dancî pe toți i-a pus
 Ca să țină scara bine
 Cu țiganca ș'apoî ei

Suflecându-se la măneci
 Bagă mâna 'n cetinel
 Drept în jos în scobitură,
 Când de-odată strigă :

„Dec!

„Am greșit, albină, iartă,
 „Căci voiam acum să plec
 „Și din grabă-am vrut cu mîna
 „Să mă razim să nu pic.
 „Du-te jupânésă-albină
 „Nu mă face ca să-ți dic
 „Vr'un cuvînt de rău', de ciudă!..

*

Dară vorba nu sfîrși,
 Când de-odată-așa mi-l pișcă
 Că sârmanul când răcni
 Dancii scara toți lăsară
 Și cu mă-sa toți fugind
 Mi-l lăsară cu bondariți
 Dând din mâini și hâșiuind
 Să-î alunge. Inșă dînșii
 Boiū cu cărdul năvăliaū
 Ca săgéta 'n ochi și 'n față-î
 Și pe unde năpădīaū
 Ințăpaū, că bīet țiganul,
 Vaī de dīnsul ciuruit
 Și 'nțapat, din vīrful scārei
 Țipă, strigă răgușit :
 „Ține scara, na căldarea,
 „Că mi-am spart acum spinarea“

*

Dar și scara și căldarea
 După ce s'a pogorīt
 A lăsat pe jos de frică
 Și spre casă-î amărīt,

Alerga prin vînt cu mâna
 Gărgăuniî alungand
 Și de ciudă și durere
 „Du-te, strigă blestemând,
 „Unde mutul dus-a roata,
 „Pe urlați... pe unde-a dus
 „Surdul iapa... să te ducă
 „Naiba naibeî tot pe sus
 „Și 'nvîrtind ca ciocârliea
 „Să te ducă roiū turbat
 „Să te ducă, ducă dracul
 „Unde țincii și-a 'ntercat...

*

„Dă văduși mânca-l'ar boala
 „Bîzălău afurisit !!
 „Să te 'mpungă așa de tare
 „Parcă-și face de urît !!
 „Niște miere atâta numai
 „Mă gândiam să ieau și eu.
 „Și el.. de ! Să-mi scôță ochiî
 „Heî, trăsните-ar Dumnezeu !
 „Să mă muște, să mă spargă,
 „Să mă ardă ca cu foc
 „Pentru'un țir de miere numai...
 „Bre ! Sălbatec dobitoc !!..

„Și de mușcă musca naibeî,
 „Muște bat'o Dumnezeu !
 „Dar ce dracul ca ne-ómenî
 „Te străpunge așa de rău
 „Nu cu botul ci cu coada !..
 „Pricopsit de bîzălău.

„Dar acurî, mă rog, Româniî,
 „Ce vor zice că-s umflat ?

„Vor pufni de rîs ca draciî
 „Cînd voiî merge a casă 'nsat !
 . . . . .
 „Dar că-s prost să spun, se vede,
 „C'am șezut și m'aî mușcat!!

*

Ast-fel zëu dar în urmă
 Cînd acasă se 'ntorcea,
 De 'ntâlnea vr'un om îndată
 Ne'ntrebat îi răspundea :

*

„Nu-s umflat că m'aî mușcat
 „Ci de ciudă m'am umflat!“

Th. D. Sperantiă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CESTIUNI PEDAGOGICE ¹⁾

III

Alte mijloace

Nu puțin important este pentru mersul regulat al școlii un adevărat și serios control, care în același timp să fie și instructiv.

Să ne explicăm :

Noi nu înțelegem că controlul ce-l fac inspectorii și revisorii, ori chiar ministrul școlilor să se mărginescă într'atâta ca ei să intre în școlă, să asiste cum învățătorul își face lecțiunile ori arată, ascultând pe elevi, ce știu. Nu. Atâta nu este destul. Cei ce fac control învățătorilor, trebuie mai pe sus de toate să fie ei înșiși pedagogi și încă nu numai d'acei cari aî teorie ci și practică. Să nu se mărginescă numai a

¹ Veđi, No. dupe Octobre.

sta acolo, a pune, din când în când, câte o întrebare copiilor, ci să caute a se convinge pe deplin până la ce punct elevii posed ceea ce au învățat, și tot prin întrebări să caute a se convinge dacă elevii știu și cum știu a se folosi de cele învățate.

Iar cerând învățătorului ori institutorului să desvolte cutare cestiune elevilor, ori asistând mai multă vreme cum face lecțiile, va vedea tot-d'odată și destoinicia de care dispune învățătorul d'a cuprinde momentan ceva și a o împărtași elevilor săi, cu alte cuvinte: va vedea *ce metod are învățătorul*.

Cei cari se pricep în ale învățămîntului, vor înțelege și însemnătatea acestui lucru.

Avem noi ore ast-fel de control?

N'avem de cât să căutăm în trecutul scólelor noastre, ba chiar judecând după starea actuală de lucruri și vor putea răspunde că *nu*, nu am avut nici odată îndestul de serios și instructiv control, și, fiind ast-fel, în viitor, în același timp când vom căuta să formăm buni învățători, trebuie tot-d'odată să ne îngrijim și de buni revisori, căci alt-fel zadarnice vor fi multe din străduințele noastre d'a îndrepta în învățămînt. Câtă vreme advocații fără pricină, protegiați ai cutărei persoane mari, ori scăpătați din alte slujbe vor face controlul învățămîntului nostru popular, acesta tot de boi va fi tras, tot încet va merge.

Să ne întrebăm numai, cât póte face, și care póte fi rodul unui serios control?

Ecă:

Învățătorii mai puțin sărguincioși știind că vor avea a face cu un revisor pricepător în ale scólei, că rapórturile acestuia vor fi tipărite și citite, se vor sili a face totul pentru ca să nu li se dea notă rea; cei cari nu se pricep în destul în ale artei dăscălesci, vor avea în revisor un profesor care-î va învăța cum să se edifice.

Ajungând odată acéstă stare de lucruri, scólele noastre de sigur că alt rod vor da, cei din centru vor putea fi în stare d'ași

da bine séma, în urma rapórtelor revisorilor, despre forța didacpică a țării, se vor putea cunoșce și recompensa învățătorii buni, precum se vor putea lua măsurii în contra celor slabi, iar nu vom fi și în astă privință nedumeriți ca ađi, lucru ce d'alt-fel cu multă sinceritate îl constată, și d-l St. Michăilescu în scrierea sa: *Incercări critice asupra învățămîntului primar.*

Si fiind-că vorbirăm aci de acéstă importantă lucrare, să cităm dintr'însa ceea ce autorul ei spune despre modul cum se recrutéză învățătorii noștri, pentru a întări cu aceste constatări ale unei persóne oficiale, afirmările ce am emis în articolele precedente ale nóstre, cari afirmări d'alt-fel s'au adus încă din luna Aprilie a anului 1888, în unele din numerele điarului *Románul* (Numerele cu data de 5, 8—9 Maiú s. n.), va să đică cu câte-va luni înainte de a apare opul d-lui Michăilescu. Nu vom putea fi decí bănuți c'am imprumutat ideile nici că ne am folosit de constatările altora când am scris acele articole.

„Ia noi, învățătorii mari și mărunți, au fost toți improvisați, — đice d-l Michăilescu, și constatând că asta e cauza stagnării nóstre, đice că pentru resolvarea acestei probleme trebuie să ne adresăm revisorelui.

„In starca puțin prosperă a învățămîntului nostru primar, el (adică revisorul) nu se póte mărđini la simpla destinațiune de procuror scolar. Revisorul cată să fie la adăpostul neobosit al progresului didactic, învățătura vic și bogată ce se împarte, așa đicënd, cât mai des posibil, la domiciliul fie-cării scolii. Dacă americanii au găsit mijlocul de a împărștia științele fizice, mergënd din școlă în școlă, cu cabinete întregi de fizică, cu colecțiuni și laborátore de chimie, în furgóne intradins construite, cărënd și pe dascál și pe preparatori cu ele, — ce greutate ar fi pentru revisor să ducă cu sine din dascál în dascál predica bunelor metode și îndemnul către lărđirea cercului lor de cunoștințe.

„Sistema revisorială s'ar schimba atunci în totul; din ne-

gativă și sterilă cum este astă-zi, ar deveni constructivă și fecundă pentru orî-ce învățămînt.

Étă cuvintele prin care d. Michăilescu descrie revisoratele actuale.

Cât despre modul cu care cei mai mulți revisori își fac slujba, scrie.

„Inspectiunea nu se va mărgini la aruncarea de-a'n fuga a privirii prin școlă, și la trecerea în condică a tradiționalului formular de vizitare, ca revisorul să-și înfunde apoi pălăria pe cap și s'apuce drumul altei școli.... Cu trei patru frase stereotipe ca de pildă „nu predați bine, dómná“, sau „elevele d-tale nu știu mai nimic“, „registrele nu sunt în formă“ cu atâta revisuire n'avem să vedem noi curând albul în căpistere.

Se înțelege că pentru a putea realiza tóte astea, trebuie ca schimbarea spre bine să vină de sus, ca în capul departamentului școlar să fie tot-d'auna o persónă vrednică și des-toinică d'a veghia asupra celor mai importante instituțiuni ale nóstre, ca șeful acestui departament să nu se schimbe în fie-căre an, ba uneori mai de multe ori într'un an. Desele schimbări știm câtă perturbație, cât rău pricinuesc în orî-ce instituțiune, dar mai ales pentru școlă rezultă mult rău din asta, căci la noi schimbându-se persóna, se schimbă de cele mai multe ori și sistemul, avênd fie-care ministru ambiția d'a face ceva „Original“ al său; unii regulamente peste regulamente, cari dacă se și bat în cap, dar dascălii trebuie să le respecte, — alții se mulțumesc și cu mai puțin, cu introducerea bună óră a unui formular de catastif, numai să-î rămână și lui urma.

O, când am voi să facem personalități ce satiră crudă pentru învățămîntul nostru am putea scri la acest loc !

Nu puțin s'ar putea face pentru edificarea învățătorilor, și printr'asta în interesul instrucțiunii, prin conferințele ori congresele didactice.

Abstracție făcênd de la scopul educativ asupra învățătorului,

care făcând cu asemeni ocaziuni cunoștințe cu cei-lalți colegi ai săi, prinde cumva mai multă dragoste de chemarea sa, dar aceste conferințe trebuie să fie mai pe sus de toate instructive.

Invățătorii se vor aduna a se rosti asupra diferitelor cestiuni didactice ori de educație, a ține lecții practice, a discuta cestiuni referitoare la administrația școlilor, vor lua în cercetare și se vor pronunța asupra manualelor școlare ce întrebuintează în școlă și așa mai departe.

Deschidem aci, fiind vorba despre congresele didactice și cestiunile ce ele trebuie să dezbată, o parentesă pentru a ne întreține asupra următoarei cestiuni ce s'a adus pe tapet în congresul didactic din acest an, ținut la finele lui Aprilie.

Se discuta asupra cestiunii că ce are să se dezbată în congresul viitor.

D-l dr. B. Constantinescu ridică o cestiune. Ține că basat pe experiența ce a câștigat-o, vizitând congresele didactice din streinătate, opinază ca congresul didactic român să nu hotărască dinnainte programul dezbaterii pe viitor, ci să lase liberă alegere membrilor d'a vorbi fie-care despre ce va voi.

Ideia nu este rea, ea înadevăr este pusă în practică în congresele didactice din țările apusene, dar, observă d-nul profesor Halița, le dă mâna nemților a face asta, căci ei sunt în curat cu cestiunile generale, cum este cestiunea programelor de studii școlare etc. etc. Ei s'a'au rostit și limpedit asupra tuturor cestiunilor de felul acesta, noi însă trebuie să ne rostim mai nainte asupra ideilor generale, cari constituiesc, așa dicând matca pe unde are să înainteze învățămîntul nostru, și numai după ce vom fi rezolvat astea, după ce vom fi arătat țării care este părerea noastră în cestiunile mari, generale, ca ast-fel la o reformă viitoare să se știe și să se țină compt de opiniile noastre, numai după aceia ne vom putea și ne este permis a ne ocupa de cestiuni mai mărunte.

Așa este. Impărtășim aceste vederi, de și mărturisim că auzind pe d-l Constantinescu vorbind, îi dedeam dreptate, dicându-ne: în felul propus de d-sa, vor fi diferite cestiuni

desbătute, cel care va propune ceva, va veni cu cestiunea studiată, și cum învățătorul se ocupă și este preocupat mai mult de cestiuni ce-l privesc mai de aproape, cum cestiunea metodelor, cutare simțiment cum să se altoiască în elevi, etc. etc., în felul acesta toate acestea și altele asemenea vor fi discutate împreună, unul va critica, altul va adăoga, și toți vom câștiga, pe când bălăbănindu-ne asupra unor cestiuni cari în cele din urmă, și așa de alții vor fi deslegate, ni se părea lucru de puțin folos practic.

Considerând însă că cu toții ne așteptăm la reforma învățămîntului, că la reforme mari cu toții trebuie să colaborăm și vocea corpului didactic numai prin congres poate fi audită, ne am asociat cu d-l Haliță.

I. R.

DORA D'ISTRIA ¹⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În seara de 5 Noembrie, la orele 6, un chelner de la restaurantul Doney, în Florența, aducea principesei prânzul după obicei, de orice, în oțelul ei, din calea Leonardo de Vinci, Dora d'Istria nu ținea alte slugi de cât o cameristă și un grădinar.

Iustră dómnia se simți de odată foarte rău, zise că nu mai vede lumina și căzu mórta în brațele cameristei, care o ajuta să se îmbrace. De câtă-va vreme suferia de stomac; nu chema doctori căci, după mórtea profesorului Cipriani, nu mai găsia un doctor, care să pótă fi și prieten al casei. După un moment de o violență extraordinară, o strangulare de hernie o ucise

*

Principesa Ghica prin naștere, Principesă veduvă Koltzoff

---

¹⁾ D-na Dora d'Istria era fiica Banului Mihail Ghica fratele prințului Alexandru Ghica.

Massalsky, pe lângă nobleța némului, Dora d'Istria avea și pe aceea de celebră scriitoare :

„Dico che sei gentil, sei buona e bella,
 „Che il cor hai grande, pari all'alto ingegno ;
 „Figlia d'Eroi ma pur nostru sorella ;
 „Dico che il Genio tuo d'un scettro è degno
 „Da un polo all'altro ognun cosi favella ¹⁾

Cu aceste versuri, copilele sêrmâne din școléle catolice de la Scutari, trâmiteau în 1881 Dorei d'Istria un condeiú de argint, salutând în persóna ei pe *St'na Albaniei*. Cu puțin mai 'nainte, Regele României îi oferise medalia *Bene-Merenti* de aur, Grecia, în aplausele solemne ale Parlamentului, îi conferise cetățenia elenică.

Onoruri meritate, de óre-ce Dora d'Istria nu numai că scrisese mult și bine (*La Revue de Deux Mondes* și cele mai răspândite reviste americane își disputaú articolele ei dar volumele ei fórte numeróse și privitoare la popórele orientale, ajutará fórte cauza civilizațiunii și dreptății în acele țeri.

*

Dora d'Istria luase în căsătorie pe un briliant oficer de húsari, principele rus Massalsky ; dar în 1853, când isbucni rêsboiul în Orient, ea îmbrățișá cu atâta ardóre opiniunile liberale, în cât guvernul rus, prigonind și pe Ghikulești în România, comunicá principesei, că locuitul în Rusia nu făcea pentru dînsa.

Plecá din Rusia, pe când bárbatul ei rêmase.

Pierzênd mai târziu un copilaș, ea trái despărțită de soțul sêú, care a murit acum vr'o zece ani.

D'atunci Dora d'Istria a tráit prin tóte țérrile, studiind și scriind. Stete câți-va ani în Elveția și publicá acolo cărțile *Au bord des lacs helvetiques*, și *La Suisse allemande*.

¹⁾ Eú spun că ești blândă, bună, și frumoasă ; că inima îți-e mare, de o potrivă cu falnica ta mînte ; fiică de Eroi, totuși sora nóstră ; spun că Geniul têú e demn de un sceptru. De la un pol la altul, orî-cine așa zice.

După 1859, trecu în Italia liberată și se stabili la Torino, vizită de maș multe ori Grecia și alte țări ale Orientului. Serise *Les femmes en Orient*, *La vie monastique dans l'église orientale*, o carte asupra Rumeliei și asupra Moreei, una asupra eroilor României, o altă asupra raporturilor României cu papii de la Roma, o altă despre poesia otomană; „Albanezii în România sau istoria principilor Ghika“ și „Naționalitatea albaneză:“ sunt alte opere meritorii ale ilustrei scriitoare.

*

Seria mai cu sémă în limba francesă. pentru că voia ca totă lumea să cunoscă popórcle Orientului și să le ajute în redeșteptarea lor. Tot în franțuzește a scris cartea intitulată :

Des femmes par une femme; vorbia însă perfect și limbile italiană și grécă-modernă.

Dorise tot-d'auna să locuiască la Florența; de aceea, în 1872, cumpăra vila cea nouă a d-nului Gubernatis, *Villa d'Istria*; aci își făcu reședința fovorită, îi mări grădina, plantând flori rari și arbori streini și petrecea într'insa cea mai mare parte a anului, primindu-și amicii în mijlocul cărților și animalelor sale.

*

Obicnuit, princesa călătoria în timpul verii.

Intr'un rând merse până în Statele-Unite.

Și acasă și afară era bună și bine-făcătoare.

Scrierile ei și veniturile ce avea, ca principesă Ghika, îi permitea d'a trăi ca damă mare și de a ajuta pe săraci.

Nu lasă alte rude de cât doi frați, anume Iorgu Ghica și Vladimir Ghica (Vava).

În absența lor, datoriile înmormintării au fost îndeplinite de consulul român. din Florența, de consulul rus și de contele Angelo de Gubernatis, care era unul din amicii și admiratorii cei mai stăruitori, ai celebrei scriitoare.

*

Înmormintarea s'a făcut la 20 Noembre (Martii).

Orî unde 'i-ar fi mormintul, Albanezii, Grecii și Români

vor trimite coróne,—cum ea însăși ducea coróne la Missolonghi, pe mormintele lui Marco Botzaris, George Byron,—vor trimite coróne de stejar pentru zelósa iubitoare de patrie, coróne de laurí pentru ilustra scriitoare, coróne de flori pentru doamna prea frumoasă și împodobită de virtuți.

Se zice că toate proprietățile ei din România, le-ar fi lăsat comunei București ca să înflințeze o scólă pentru orbi și pentru surdo-muți.

Conferințele învățătorilor din Suceva ¹⁾

Conferințele anului curent s'au ținut cu învățătorii din județul Suceva, în Fălticeni, de la 10-24 August.

De la aceste conferințe învățătorii au profitat nu puțin.—Între alte chestiuni didactice, cari toate au fost date de mai înainte, s'au discutat și următoarele:

1) Biblioteca, colecțiunile, excursiunile scolare și conferințele parțiale;

2) Relațiunile dintre preot și învățător;

3) Lucrul manual. — (Istoricul, scopul și folósele, metoda și exerciții practice).

4) Intocmirea unui orariu (programe) zilnic, în care predarea lecțiunilor să se dispună ast-fel ca toți copii să fie ocupați în acelaș timp; așa ca cu modul acesta să putem avea și o disciplină bună.

5) Două excursiuni instructive la Baia și Găinesci.

În urmă a lungi desbateri membrii corpului învățătoresc întruniți aci au hotărât.

a) La fie-care scólă să se înființeze câte o bibliotecă scolară. Modul organizării și conducerii ei se prevede în statutele speciale.

b) Învățătorul și preotul la țară vor trăi în cele mai strânse relații, lucrând ambii pe acciași cale și pentru acelaș scop.—Ei se vor întâlni cel puțin o dată pe săptămână (Sâmbăta),

¹⁾ Din câte dări de sémă ni s'au trimis, am constatat că nicăieri nu s'au ținut conferințe dupe un plan mai dinainte hotărât, afară de Suceva.

spre a se consfătuși asupra mijloacelor de luat pentru prosperarea scôlei și bisericii, și cultivarea moravurilor păstoritilor lor. — Preotul P. Milieș citește în această privință un studiu special.

c) Să se începă strângerea de colecțiuni minerale, vegetale și animale din ale localității.

d) O dată pe lună (prima Duminică sau Sărbătoare a fiecării luni) învățătorii se vor întruni în conferințe în cercuri, cari s'au stabilit deja. — Aci ei se vor ocupa și vor desbata cestiunile scolare cari-î privesc; decî aceste conferințe nu vor fi de cât *pur scolare*.

e) Să se înființeze pe lângă fie-care scôlă o mică espoziiție scolară.

f) Din când în când să se facă excursiuni cu scolarii. Acestea însă nu vor putea avea loc, sub nici un cuvînt în orele de clasă.

g) Se va introduce lucrul manual atît pe cât s'a putut învăța în timpul conferinței.

h) În tot cursul acestui an, fie-care învățător își va pune stăruința spre a compune, după un plan dat de revisor, Geografia și dicționarul localității în care se află.¹⁾

Pentru viitorul an s'a propus de d-nul revisor studierea următoarelor teze cari se vor desbata și rezolva atunci.

1) Învățămîntul primar rural, așa cum este astăzi alcătuit, ține el socotela de nevoile imediate ale vieții; și dacă trebuie să nu să țină compt de acestea.

2) În cas negativ, ce schimbări ar trebui să se facă actualei stări de lucruri?

3) Acum, când lupta pentru existență a ajuns la o tensiune atît de mare, nu este nevoie a se da învățămîntului în genere o tendință mai practică?

4) Să se găsească mijlocele de a se pune în aplicare exercițiile manuale, agricole și horticole.

5) Dacă aceste reforme s'ar realiza, ce parte de activitate ar trebui atribuită corpului învățătoresc în aplicarea lor.

6) Causele dispopulării și frecventării neregulate a scôlei

1) În anul aspirat încă s'a lucrat în acest sens și fie-care învățător a prezentat câte un studiu mai mult sau mai puțin important, dar neavînd o normă, după care să se conducă, nu există în aceste studii o uniformitate, așa că numai parte din ele ne presintă mai mult interes.

primare rurale și mijlocele ce ar trebui să se ia spre a garanta o bună frecventare.

7) Metodologia Aritmeticii și Gramaticii, trecându-se materia tuturor claselor.

8) Care sunt rezultatele la care a ajuns fie care, punând în practică hotărârile luate în acest an; dacă ele ar trebui modificate și în ce sens.

În totă durata conferințelor revisorul, Serafim Ionescu, a fost gata a-și da luminile sale asupra fie-caruî punct.—Așa în timpul discuțiunilor toți ne luam note și fie-care la rândul său își da părerea, după care la urma urmei venia d-nul revisor și discerneva părțile bune și slabe, arătând calea cea mai nimerită.

Excursiunile de la Baia și Găinescî au răspuns deplin scopului lor.—Ele au fost destul de instructive și cele mai intuitive lecțiuni pentru noi.—La Baia, colegul nostru, Popovici, de la Lespești, ne dăte o conferință asupra a *ce era o dată și ce este acum Baia*. Cu această ocaziune tot d-sa ne descrie după Bujoreanu ¹⁾ starea școlilor din România în vechime.

Să nu uităm că toate aceste măsuri au fost luate tot din inițiativa revisorului.

Colegul nostru, P. Cucescu din Baia, a fost foarte amabil. D-sa ne-a primit—nici se poate mai bine și ne-a condus pretutindenî.—„Iată! școala mea, astă-zi e a voastră; casa mea asemenea.—Ușile vă sînt deschise! Sunteți la voi!“ ne dăse dînsul, și nu știa cum să ne mai îmbrățișeze.

Sâmbătă, 20 August la ora patru p. m. și după terminarea unei ardente discuțiuni, eșind în ograda școlei, găsim trăsurile adunate, ca la bîlciu.—Ele ne așteptău ca să ne ducă la *Găinescî*.

Uitam să spun că la Baia, fiind destul de aproape 6—7 kilometre, am putut merge cu toții pe jos; dar până la Găinescî avem 5 ore de trăsură cu cai buni.

Trăsurile ne-am costat însă foarte efin, ba pe unii aproape său chiar nimic.

Mai veselă cale nu se poate! Era o frumusețe să veđi furgonul unui birjar său carul de cărat donițe încărcat cu fân în care staū afundați câte 8 saū 10, întrecându-se care mai de care a spunc ghiduși. D'apoî cânturî! Și fie-ce căruță

¹⁾ Vechile institute ale României

își avea dirigintele său.—Ajungem la Moldova; dar aci trebuie să trecem prin apă.

Aci să fii fost să vezi cât de dulce suna și cât de bine să adeverea versetul:

„La Moldova cea frumoasă
 „Viața-î dulce și voioasă
 „L'al Moldovei dulce sôre
 „Cresce flóre lângă flóre!“

Eșind din apă, pe malul opus, vocile ca și inimile ni se unesc din nou spre a întona „Jurămîntul Plăcșilor,“ și apoi pornim.

După ce am trecut Mălini și aproape de „*Suha mică*,“ se înserase binișor. Atunci o lumină vie ne atrase privirile și discuțiunea asupra a „ce să fie?“ ne preocupa pe toți. Acei cari cunoscău cauza tăcea, își dădeau aerul de triști; deși păreau câte o dată că voesc a pufni de rîs. Arde ferăstrăul lui Măcărescu; ba arde o casă; da de unde, de la o casă atâta lumină, trebuie să ardă niscai fin. Să grăbim, căci pôte să dăm și noi veri un mic ajutor!“ și curiositatea ni se mărea din ce în ce. Ajunși la Monastirea Slatina, de pe colina acesteia, munții erau așa de luminați ca în deplină zi, vedeam chiar casele; puteam distinge totul, dar numai focul, unde să fie?

Era vorba să mînem în acea noapte în Monastire: dar intrigați, curioși alții pôte chiar îngroziți de existența unui incendiū mare, hotărîrăm să vedem ce e?

Dar numai atunci și revisorul nostru intervine:

— Incotro? nu vă temeți; voi, cari puneți primele pietre la temelia luminării Românului, bucurați-vă! Acolo este produsul sciinței. Acea lumină plăcută, care vă atrage deșteptând în voi un interes tot așa de viu pre cât e și dînsa, este lumina electrică, care iluminăză instalațiunile forestiere de pe Domeniul Coronei. Lumina a pătruns pînă în creierul munților noștrii, acolo unde altă dată cu greu s'ar fi hotărît călărețul să înainteze. Să ne bucurăm! E un pas încă spre progres!

Acum ne mai calmăm și ne hotărîm a rămâne. Dar rămînd, nu știu cum și ce fel, tot privind spre acea lumină, care părea că voesc să deștepte ai

Munților brađi trufași
 Să facă voinici ostași;

ne trezirăm, fără voia noastră, cântând

„Dest'ptă-te române...”

A doua zi, vedere ne mai vedută de mulți dintre noi! Sorele apărea în deplină măreție și noi furăm cu toții în picioare gata a-î saluta primele raze Tabloă fermecător?!

Unul din cei mai bătrâni părinți ai Monastirii lui Lăpușneanu, ne conduse apoi în toate părțile. Vădurăm Capul S-tului Grigore Bogoslovul, adus aci de Vasile Lupu. El e legat cu cercuri de aur și conservat într'o cutie de argint suflată cu aur.

Mitra lui Veniamin Costache, împodobită cu nestimate, și două chivote ale lui, unul făcut în Maiu 1828, iar pe al doilea se citește. „Acest sfânt chivot, spre podoba sfintei Monastiri Slatina, s'a făcut prin osârdia smeritului Mitropolit Moldovei Veniamin spre a sa vecinică pomenire la 1829 Maiu 25.

O cutie destul de bogată, în care se țin Sfintele taine.

În sala bibliotecii, pe lângă cărțile bisericesci, mai găsim două perdele, una mai mică și alta mare, lucrate în fir de Dómna lui Alexandru Lăpușneanu. Pe acestea mai figurază niște inscripții slavone. Pe perdeaua cea mică însă se vede, tot în fir, chipul fundatorului Monastirii și al Dómnei sale, ținând în mâni Monastirea lor.

În partea de sud, d'asupra ușii de intrare, se află marca Moldovei: Capul de bour, cu o steluță între corno, cu soarele în dreapta și luna în stânga.

În peretele din spre sud, la o înălțime de veri o doi metri se vede o bortă pătrată. Din această bortă esc putregaiu dintr'un copac care se dice că ar fi fost zidit în perete. Spun călugării că în acel copac a cântat un înger și că un călugăr aflându-se a aușit și stăruit pe lângă acel, care în momentele cele mai teribile nu se sfia a-î numi „boate fătarnice,” de s'a ridicat monastirea pe acel loc.

Înăuntrul templului se află înmormântată familia lui „Alexandru Vodă, Rosanda Dómna, Bogdan, Constantin.” O piatră de marmoră ne arată acesta: iar afară din biserică locul de odihnă al regretatului Veniamin Costache.

Pornirăm spre Găinesci, unde descinserăm la scóla. Aci aflărăm că în acea zi urmcză a se sfinti noua biserică, făcută în totul cu cheltuiala Maj. S. Regelui. — După ce de la 7—9, ținurăm în localul scólei conferința asupra *Ortografii Academiei*, plecăm spre noua biserică.

Afară din biserică întâlnim pe bunul arendaș, D-I Tenov,

care ne primește cu multă bună voință și căruia i fu destul să-î exprimăm dorința de a-î vedea instalațiunile forestiere și fabrica funcționând pentru ca, de și Duminecă, să dea imediat ordine ca pâna la ora 11^{1/2}, totul să fie pus în mișcare.

Intrăm în biserică care ar face onóre și unui oraș. — Ea este plină de lume din localitate și mulți streini din județ. — În fruntea tuturor este nepregetătorul administrator al Domeniului Corónei, D-l I. Calinderu.

După terminarea serviciului divin, D-sa ține într'o limbă fórte clară un discurs plin de consilii și esemple bune și este ascultat cu atâta rîvnă și evlavie de toți.

În urma discursului, D-sa se întreține cu aprópe fie-care din noi. — Întâmplarea face să observe în busunarul hainii unuia un toc; îl ia, îl esaminează, auđind că și acesta este unul din produsele conferinții nóstre, nu știe, cum să ne mai încorajeze, apoi adresându-se către cei cincî învățători de pe Domeniul Corónei ȳice : „Faceți-vă datoria în conștiința, cereți-ne și vė vom da tot ce vė trebuie. — Lucrați pentru reînvierea industriei naționale și despre instrumente și orí ce privesce partea materială, noi vė vom pune la dispoziție.“

Un tren era gata îmbodobit cu brađi. — Mulți se urcară, alții pe jos merserăm la fabrică al cărí șuer puternic părea a ne da de scire că e timpul a ne descepta și pe calca industrială și economică; iar ecoul mult repetat al munților răspundea așa de plăcut!

Ajunși aci, ce să veđi! mulțimea lucrătorilor furnicaú. • — Și ți-e drag să-l veđi pe român, căci cea mai mare parte, afară de maestri și mașiniști, sunt de-ai nóstri, să'l veđi, ȳic, pe român cum se interescă și caută a prinde la minte din tóte celea. — Dar noi! ?.. Cât de frumoasă, instructivă, folositoare lecție pentru noi!.. Și cât de mare e deosebirea de la citire la realitate! — O mulțime de acțiuni, efecte și produse fizice învățasem în școlí și le citisem, fără a ne putea da adesea bine sémă, le vedem aidoma... Dómnice, de ce nu sunt aceste faimóse instatațiuni lângă Iași sau Bucuresci! ? câte lecții nu ar căpėta bieții scolarí! ?

Dar cu tóte că cel ce scrie aceste rînduri nu este un specialist se va încerca a vė descrie în scurte trăsuri, cea ce a vėđut :

Totul era decorat și cam pretutindení printre cununele de brađi se citea scris cu litere mari aurite „Trăfėscă M. S. Regele Carol I și Regina Elisabeta“ și pe ici pe colo ;

„Trăiește Administratorul Domeniului Coronei I. Calenderu.“ — Acesta cu același nepreget ne însoți pretutindeni și ne dete toate explicațiile de care avurăm nevoie.

Totă fabrica e pusă în mișcare cu vaporii de la o mașină stabilă ce are forța de 100 cai. Această mașină poartă șese gateri cu câte 8—12 pânze, alte două pentru tăiatul lațurilor, un altul pentru scurtatul lăturóelor, trei tocile pentru ascuțitul ferăstraelor și mașina de inducțiune pentru electricitate. Dacă fie-cărui gater i s'ar pune toate 12 pânze; apoi toate ar tăia pe fie-care 8—10 minute : $12 \times 6 = 72$ scânduri, plus lațurile și lăturóele, acestea sunt într'o șură lungă de peste 50 metri și la fie-care gater niște șine conduc butucii care odată așezați ies din partea opusă în scânduri de forma și mărimea ce voim să le dăm. Dar afară mai aușim un șuer : este o nouă mașină pentru retezatul căpătâelor la butuc. În trei minute s'a retezat un butuc de 0,76 metri. în diametru ; lucrare ce mai nainte trebuia să o facă cu atâta trudă două ómenii în nu mai puțin de 45 minute.

Și transportarea butucilor din loc în loc se face cu multă ușurință : linii ferate conduc pretutindeni.

De câte-va ori pe și aușim din creerul munților un șuer care scobórá apropiindu-se din ce în ce. E trenul, cu care se cară arborii seculari de prin locurile unde altă dată nu ai fi întâlnit de cât ursul. 18 kilometre de drum de fier ne conduce acolo....

Și nimic nu se pierde la această fabrică. Economia pretutindeni. Până și rumegătura e turnată în acea gură de iad a cuptorului....

Totul, totul te interesază aci ; dar ceia ce te mulțumesc mai mult este să ai norocirea ca la visitarea acestor instalațiuni forestiere, unicele în felul lor, să aibi, zic, fericirea de a găsi acolo pe amabilul d. Calenderu, care singurul e în stare cu atâta răbdare și bună-voință să-ți dea toate lămuririle.

Dar în entuziasmul meu de câte am văduț, m'am oprit prea mult póte — de și după mine destul de puțin, — asupra acestei visite.

Plecăm dar de aci, ne știind cum să le mulțumim d-lui I. Calenderu și nu mai puțin d-lui V. Tenov.

Onóre lor !

Tot lungul drumului am cântat marșul :

1. O munți independenți Cântul ne ascultați Ne repetați! Scumpă Patrie, O! Românie, Viața-ți dau ție Fii-ți iubiți! 2. Noi cu toți ne unim Noi toți vrem să murim Să te servim! O Mamă marc Fii protectore Sub scutu-ți tare Noi toți pornim! 3. Desprețuind mórtea Apărăm Patria Libertatea! Pentru vecie, Scumpă Patrie, Din vijelie Noi te-om scăpa! 4. Din ce moșii au lăsat, Vom face-un singur stat Ne-atârnat! Frate-Ardelene Basarabene, Tu Bănățene Fii deșteptat! Și munții ne răspundeau atât de plăcut!	5. Și atunci într'un ceas Vom striga într'un glas Toți la o laltă! „Priviți Traiane, Mihai, Stefane, Tara pe care O ați plantat!” 6. Mândrul nostru Regat Cu Carol ni-l am dat Ne-atârnat! Cu El Patrie Uniți frăție Facem să fie El respectat! 7. Soldați buni, bavi, eroi, Nu ne dăm înapoi De foc, răsboi! Dómnne, strămoși, sfinți, Propice ne fiți Ca să fim uniți Trup, suflet noi! 8. Sustinuși pe strămoși Dă să fim inimoși Victorioși! In noi speranța Și în treimea. Căci mântuirea Vine din cer!

Fălticenénu. ¹⁾

¹⁾ Dar ce s'a mai urmat?

ȘTIINȚA PENTRU TOȚI

(Hrana din punct de vedere igienic).

Când s'orta ne-a făcut să trăim, stomacul este un regulator al existenței noastre, cum acul magnetic e un indicator pe vastul luciū al valurilor ocēnului.

Vom vorbi aci despre hrană și articolele ei, și acēsta cu scop, nu numai științifice, ci și ca să indicăm cetitorilor noștri mijlocul d'a se hrăni bine și efin.

* * *

Causele ce modifică masa omenirii, se refer unele la legi nestrămutate ale naturii, altele la intervenirea omului însuși.

Clima, felul hranei, soiul și priveliștea generală a naturii sunt agenți fizici cu cea mai puternică influență asupra vieții unui popor.

Cu cât înainteză un popor în civilizație cu atâta cresc și perturbațiile; căci atunci și necesitățile lui devin mai multe și mai simțitoare.

Numai prin forța sa morală și prin rațiune, omul, cu toate suferințele ce încercă și cu toate circumstanțele distructoare ce i sunt destinate, supune lumea exterioară. Omul îmblânzește epidemiile, localitățile impracticabile și insalubre, și-a domesticit animale, cu un cuvânt el își mai adaogă câți-va ani la viața sa.

Principalii factori ai prosperității unui popor se referă mai ales la calitatea precum și cantitatea hranei lui.

1. Statistica a probat că o populațiune oscilă în proporțiuni directe cu absența de toate obstaculele ce se opun dezvoltării ei. Obstaculul cel mai mare ce se opune unei populațiuni la bunul mers, este *lipsa de hrană*, fie produsă ea prin neproductivitatea solului, fie prin împrejurările grele în care ar fi pus acest popor d'aș pute procura alimentele; și acēstă influență despopulătoare este atât de adevărată, în cât de multe ori chiar și după 20 ani se constată efectele lipsei

de hrană, din timpii de fomete și de scumpete; ast-fel sunt cunoscut: lipsa cantitativă a tinerilor apți pentru serviciul militar, precum și influența asupra numărului căsătoriilor, născerilor și morților.

2. Fecunditatea singură într'un popor, după cum s'ar crede nu e un semn de forța lui, asemene nici gradul lui de civilizație, și singurul fapt de înmulțirea unui popor nu indică de loc gradul lui de bună stare, de prosperare. „Este necesar, țice renumitul statistic european, d-nul Quetelet, d'a cunósce nu numai câți indivizi compun o populațiune óre-care, ci și modul cum fie-care individ își procură mijlócele de existență, : exemplu e Irlanda, care crește pe fie-care an cu 2, 46% și nu necesită de cât 28 ani și 6 luni pentru a-și înoi numărul populațiunii. Un singur individ din această națiune consumă o cantitate triplă de comestibile mai mult de cât un individ din altă națiune.

De altă parte, un popor póte prospera în lumină, în industrie, în buna stare, fără ca mișcarea anuală să ne indice aceste progrese, de óre-ce consumațiunea fie-cărui individ crește în proporțiuni normale. Calitatea înmulțirii merită prin urmare a fi considerată ca și cantitatea : dacă ea provine dintr'un număr pré mare de nașteri, coincidând cu o mortalitate mare în adulți, nu are valóre ; ci din contră, pentru că o populațiune perde ómení cari produc și contribue la buna stare generală și nu primește în schimb de cât copii inapți pentru orí-ce muncă.

În Franța, într'un timp de 25 de ani, creșcerea anuală a populațiunii a fost în termin mediú de 161,738; durata vieței medie ce era înainte de revoluțiune de 28³/₄ ani, este astăzi de 37 ani, ceea ce dă o augmentare cu mai bine ca 8 ani. Franța aprópe singură din tóte țările europene are un număr egal de nașteri, numără pentru fie-care etate pe cei mai mulți supra-viețuitori, care, după Norvegia, ¹ înregistréză viețile

¹ În Norvegia, de și clima e aspră, dar pentru că mamele îngrijesc, bine de copii, îi alaptéză singure în primul an, și în anii următori îi supune la un regim predominant lăptos, Norvegia presintă viețile cele mai lungi.

medie cele mai lungi și are una din cele mai mici mortalități. Comparațiunea acestor rezultate fixeză valoarea celor expuse. Tóte Statele europene au mers pe această dublă cale. Nu s'a adaos nimic la pământ, nu sa făcut nici o cucerire, dar mâna omului l'a săpat, l'a cultivat cu o mai mare rigóre și industrie; căile de comunicare și de schimb s'au înmulțit, producțiunea s'a mărit și cu ea populațiunile cu buna lor stare și cu mi-lóce de traiú. Aceste sunt operile civilizațiunii!

3. Despre căsătorie, acea imensă instituțiune fundamentală și religioasă, vom cita următoarele fapte, scóse din cifrele statistice contimporane :

Când moralitatea diminueá, când mijlócele de existență devin mai puțin abundante, saú că lucrurile devin mai scumpe, omul are trebuință de o mai mare forță și energie pentru îngrijirea împlinirii propriilor sale necesități, și se ferește d'a contracta uniuni conjugale, de óre-ce câștigul seú nu-í ajunge nici pentru hrana proprie de tóte zilele, necum să susție o familie. In sensul acesta este adevărat că limitele producțiunii sunt până la un punct óre-care și limitele naturale ale populațiunii. — Când, din contra, mortalitatea e mai considerabilă, și decese mai numeroase și-au lăsat mai mult loc gol în clasele societății, atunci o tendență naturală și puternică împinge pe om a umple aceste lacune cauzate prin mórte, și numărul însurătorilor începe a crește din nou. Acésta probéză efectele favorabile ale unei circumspecțiunii naturale a ómenilor.

Ast-fel, căsătoriile nu staú in raport constant cu nașterile, nici sunt determinate prin temperament și dispoziția indivizilor ci de fapte generale ce se rapórtă la condițiunile societății asupra cărora indivizii nu pot avé nici o autoritate: ele nu numai sunt influențate, ci complet condiționate de prețul alimentelor și mărimea salariului.

4. Domnul B. A. Morel, în minunatul d-sale tratat, imprimat la Paris, tocmai în 1875 : „Despre degenerarea fizică, intelectuală și morală a speciei umane, și cauzele ce produc aceste alterațiuni patologice,“ arată, că acțiunea emanațiunilor pa-

lustre, atmosferei și ocuparea cu unile industrii. o hrană exclusivă (uniformă), insuficientă saŭ deleteră (cereale alterate), alcoolismul, abuzul de opiă, etc., sunt cauze de degenerascentă, ceea ce va să ȃică, de deviarea tipului uman de la normă, care se propagă prin ereditate asupra generațiunilor următoare ce nu erau direct supuse la viții, suferințe, etc. d'ale predecesorilor lor, și limita unde se oprește această influență este, dacă agravațiunile merg crescând, consecințele ereditare ce se resolvă prin stărpiciunea și maximul de degradare fizică, intelectuală și morală într'o generațiune ne mai capabilă d'a se propaga. Aceste sunt pagube parțiale ale omenirii ! Și din tôte aceste cauze nici una nu slăbește populațiunea ca insuficiența și scumpetea alimentelor. (Quetelet, Wappaens și Bukle p. 66—67); căci cine mănâncă bucate substanțiale (d. c. carne friptă) și bea un pahar de vin bun, resistă miasmelor; iar în contra alcoolismului intervine instrucțiã și buna stare.

Maximul de frecvență și intensitate a diverselor forme de degenerațiune, se observă în populațiunile isolate și aprópe fără nici o comunicare cu țările vecine, precum sunt unele văi locuite din cantonul Bern, unde se arată în tótã urăciunea cî, degradarea speciei umane și coreitura rasei. Aci, ȃice d-nul Menière, domnește creștinismul, idiotia, surdo-mutismul din naștere.

5. Dacă este adevărat că orî-ce populațiune pörtã tipul localității unde locuiește, această aserțiune, fiind aplicată la țara noastră, ne vom convinge, că condițiunile pămîntului și de viață fiind altele ca în alte țeri, și poporul român va presenta caractere diverse de cele de prin alte țeri.

Țara noastră este eminentemente palustră. Dr. Obedenaru, face următoarea observație :

„Din 1004 bolnavi observați în spitalul de copii, 307 aŭ fost atinși de intoxicație palustră ¹. Mai menționăm și 3 casuri observate în oraș.“

¹ Intoxicație palustră va să ȃică otrăvirea venită din lacuri, bălți, smârcuri, mlăștine.

În țările palustre, ¹ debilitatea abituală ² constituie partea caracteristică a corpului și a moralului la omul din popor, și prin urmare starca lui de sănătate este o adevărată stare de boală.

Frigurile, țice răposatul Dr. Obedenaru, cari nasc din miasmele palustre, seceră pe fie care an miî de copii, și pun miî de lucrători, fără a căroră muncă, proprietățile n'ar avé nici o valóre, esportul nostru ar fi nul, și sărăcia în țară fără margini, în imposibilitate d'a lucra în timp de mai multe săptămâni. Debilitatea este produsă în parte și de hrana ne îndestutătoare, ca calitate și cantitate.

6. Pe de altă parte însă, forța medie a raselor, crește în raport cu gradul de ameliorare socială (nu însă și numărul nașterilor); prin urmare civilizația, cu toate abuserile, vițiile și excesele sale, contribuie finalmente la longitivitatea omenirii: imprimând o activitate mai mare spiritului, dezvoltând facultățile și măbind sfera existenței; creând industrii laborioase și fecunde, ea mărește buna stare a popórelor, care produce o mai mare diferență în moralitatea suburbiilor unui oraș mare, ca aerul, solul și locuințele.

Cu alte cuvinte; pe cât calimități create prin diverse împrejurări caută a slăbi și degenera pe om, prin civilizație, el li se opune.

7. La noi, nu știu cum se face, că populaținea română e în descreștere, fapt care a atras deja atențiunea onor, minister de interne, care a și început a se ocupa de această chestiune. D-l dr. Felix, medic șef al capitalei, respunđend unei adrese a d-lui ministru de interne din 1878, afirmă și d-sa descreșterea populațiunii române din Capitală-

D. dr. Petrini (Galatz) a căutat printr'o conferință publică în sala Atheneului, să atragă atenția asupra degenerării noastre și indică mijloce de ameliorarea speciei umane. D-sa asemenea probéză cu țifre descreșterea Românilor.

¹ Palustre baltóse.

² Debilitatea abituală va să țice: *slăbiciunea obișnuită*.

Relativ la această cestiune aș mai scris d. dr. Flaișlen din Iași în raporturile generale anuale (începând cu anul 1876), precum și d. dr. Agappi, confirmând aceeași descreștere.

8. În ceea ce privește clima unei țări, este imposibil d'a fixa valoarea fie-cărui element al climatei în parte, în privința influenței ce are asupra populațiunii; caută să ne mulțumim a aprecia într'un mod general acțiunea climelor asupra maselor prin rezultatele de diferență ce ele presintă statisticește, sub triplul raport al mortalității, fecundității și viața mijlocie. Aproprierea rasei de climă determină nu numai mortalitate,... ci și predominarea relativă de bóle.

Națiunile, toate rasele, vor avea a se supune la aceleași legi, afară dacă nu intervin influențe superpuse, inerente climelor.

9. D. Levy mai menționează ca niște cauze influențătoare asupra masei poporului: calamitățile publice, precum resboiul, și în fine politica și guvernele; și mai ales inerția (dr. Polisu sen).

10. Pentru a termina cu influențele ce exercită schimbări însemnătoare asupra populațiunilor, d. Levy susține că oricare ar fi tripla acțiune a climatei, regimului și civilizațiunii, fie-care rasă de ómeni posedă, dimpreună cu condițiunile diferite de conformațiune (proprie acelei rase), și o măsură diferită de forță intrinsectă.

Suntem așa dar convinși, că principalul factor al prosperității unui popor se referă mai cu osebire la hrana lui.

(După R. L.)

STUDII ASUPRA LITERATURII POPORALE

(Urmare)

j) Bocetele sau cântecile de jale.

Bocetele sunt viersuri cari se cântă de către femeii la cosciugul mortului, sfātuindu-l a nu se lăsa a fi înșelat de mórte.

Dacă este om mare sau femeie, atunci este rugat spre a avea grijă și de copiii cei mici ce le-ar fi murit mai înainte și dacă a fost însurat și lasă în urmă femeia și copiii, atunci jalea este și mai mare strigând și plângând, că-i lasă fără ajutor, fără protecțiune și ce se vor face singuri ne având cine îngriji de ei și a le aduce cele necesare ale vieții. Poporul crede că mortul aude și de aceea îi dau tot felul de sfaturi și pentru acesta se face la cosciug în dreptul capului o mică ferăstruc. Alții cred că această ferăstruc se face ca să intre brósca să ciupescă din nasul mortului, ca ast-fel începe a putrezi. În sînul mortului se pune 24 parale, ca mortul să plătescă la cele 24 vămii câte o para și la degetul cel mic i se legă o para de argint ori și de aramă și de aci vine locuțiunea proverbială zicîndu-le celor bogați și sgârșiți, că: „Nu o să ei lumea cu tine, ci tot o para legată la deget.“

Bocetele prin Ardel și prin alte părți ale Ungariei se numesc cantece de jale și li s'a dat nascere cu suferințele ómenilor; chiar și la animale observăm suferință pentru cei ce mor soț ori soție, că le pică lacrimi din ochi, că stau triste și nu mănîncă; acesta s'a observat mai ales la turturele. Cu cât de mare este suferința la om în care simțul este mult mai dezvoltat ca la animale și paseri!

Viersul bocetelor este aprópe ca al doinei. Bocetele sunt pretutindení cam aceleași. Unele dintre ele sunt adevărate mîrgăritare ale poezii noastre populare.

Colecțiunii de bocete a făcut D-l T. Burada, care s'a publicat parte în „Convorbiri literare“, parte în cartea sa întitulată O călătorie în Dobrogea, Iași 1880, cari bocete sunt adunate din Bucovina, Moldova, Dobrogea, Muntenia, Ardel, Banat și țara Ungurésca.

1). Jocurile copiilor.

Descriu aci jocurile copiilor și acesta o fac fiind-că ei în jocurile lor sburdalnice și libere, pronunță la fie-care pas

o mulțime de viersuri scurte și de un colorit fermecător ; iar altele, de și fără înțeles, dar aș o valoare însemnatore în cercetările științifice ale limbii, căci sunt schimonositorii de cuvinte din diferite limbi streine, cari s'aũ vorbit de către poporele streine ce aũ coplesit Dacia în seculii primitivi și în timpii din urmă de către poporele slavice, mai ales Rușii și Bulgarii și alte popore, cari cuvinte le-aũ schimonosit copii întrebuințându-le în jocurile lor.

Jocurile copiilor și-aũ origina de odată cu omul. Copilul cât de mic, îl vedem făcând fel de fel de sburdălnicii ; după ce se mai mărește începe a imita pe cei mai mari, în jocurile lor, și așa jocurile s'aũ transmis din generațiune în generațiune mai modificându-se sau unele dispărând și luându-le locul altele din nou create cu necesitatea vieții și timpului.

De cum se desprindă-văreză și zăpada începe a-și lua ultimul adio de la supra-fața pământului și iarba începe a se ivi ca acile, iar brândușile a-și arăta flórea, copii es la maidan pe câmp sau pe la marginea satului, cete, cete, părăsind locuința și veseli sar în aerul liber, în tocmai ca și sburdălnicii fluturii din flóre în flóre. Ei se încârduesc în cete de câte 5, 6, 8 etc., și încep diferitele lor jocuri, cari sunt foarte numeroase, așa : mijea, baba órbă, baba gaia, pisicuța, sulu, pânza țesută, tutunașiũ, unghiu unghiurelile, olcéua, inelușiũ gâdilușiũ, mincea, drichea, popicul, pórca, petrecu, coita, etc.

Jocurile copiilor, după cum vedem, sunt foarte numeroase și însoțite de o mulțime de mici poesiore. Nu mă voiũ încerca a descrie fie-care în parte, ci numai unile din poesiile de cari sunt însoțite. — Așa, copii mai la fie-ce joc, înnumără, pronunțând din gură o sumă de cuvinte rimate și fără a fi înțelese ; așa când jócă mijea, baba órbă, baba gaia, etc., dic :

Unilihi	Tete
Fistilihi	Mete
Fistigana	Olovea
Porogana	Tanța

Panța	Tretica
Curcudea	Patrica
Veselia	Cingăr
Sparmandia	Mângăr
Orî:	Hasnai
Unica	Pasnai
Dodica	Furculița,
Tretica	Și babița.
Patrica	Orî:
Ciusar	Unu-manu
Vărsar	Dudu-manu
Guițar	Trei parale
Gologan	S'un copan
Bacă.	Tângău
Orî:	Mângău
Unica	Svâc în tine.
Dodica	

Iar când jocă d'a petrecul și vr'unul din ei se supără din joc, cei lalți îi dic:

Trântiū una
 Trântiū două
 Trântiū fata grecului
 Pe malul petrecului.
 Vine grecul mânios
 Cu bastonul ruginos.
 Dă-mi Stano cheițele
 Să-mi deschid lădițele
 Să-mi vėd coconițele.
 Nu-s la mine
 Văi de mine;
 Sunt la Badea în Bucurescī
 După casele domncscī,
 Unde ouē rațele
 Unde fată vacile
 Băldăbăc malacile.

Iar când copiii se întâmplă de găsesc vr'un melc umblând pe firicelile de iarbă sau urcânduse pe trunchiul vr'unui pom, îl iaă în mână și el îndată își trage corpul în conchila sa, iar ei ca să-l facă să 'și scôtă iarăși corpul încep a-î dice din gură următoarele viersuri:

Melc, melc
 Codoberc ¹
 Scôte córne boerești ²
 Și te du la Dunăre
 Și bea apă tulbure
 Și mănâncă leuștean
 Și te fă cât un buștean.

Când es séra, spre a alerga și sări jucându-se pe marginea satului d'a lupi, d'a cai orî alt-fel, și dând peste vr'un ariciu, se grămădesc cu toții împrejurul lui, care, cum îi vede, numai, de cât își viră capul în întru strângându-se întocmai ca un ghem ghimpos, iar copiii încep a-î dice:

Ariciu ³
 Pogoniciu ⁴
 Eși afară
 Și te 'nsórá
 Și ia fata lui cicórá

¹ Care este berc, adică nu are códá.

² Ei zic cuvîntul boerești în loc de bourești adică córne de bour sau zimbru, care în vechime locuia și pădurile din munți Muntenei și Moldovei; însă mai în urmă dispărând acest animal din cauza deseî populațiunii, copiii ne mai avînd obiectul bour ci numai cuvîntul; a întâlnit un alt soiú de obiect, pe boeri schimbând și cuvîntul în loc de bouresti, boerești.

³ Când dic din gură, ei aú câte doué fiare sau cuțite și bat în ele, creșdnd că dacă-i zângănesc cu acele fiare, ariciul începe a juca.

⁴ Care măsórá pógóncle.

Cu cercei cu ghiocei,
 Cu salbă de nouă lei,
 Cu calésca Radului,
 Cu caii împăratului.

Apoi câte alte mici poezii nu reciteză copii la diferite momente, ca :

Unde-ai fost, nenițule ?

Ce-ai vădit, nenițule ?

„Doi puî de pupeză.“

Cum făcea, nenițule ?

„Aă, baă banița

„Dăi cu strumurarița.“

Tiri, tiri, petricica.

Mă duseci la musca mare ;

Musca mare treera

Ș'a mai mică vintura.

Oe, óe, ócănă

Șade 'n sus și depănă

Și se rógă Domnului :

Dă-mi, Dómne, ce mi-î da,

Dă-mi un cal porumbac

Să mă duc la sorumea

C'am auzit c'a făcut

Trei feti, logofeti :

Unu a murit,

Unu a perit,

Unu în munte s'a suit,

Muntele s'a sfărîmat

Capu i-s'a spart.

Eși Vochița

Din portița,

Că te-aștéptă Talion

Talion, fecior de Domn,

Cu căruța Radului,

Cu caii împăratului,

Cu tichie de frânghie,

Cu pană de ciocărlie.

Colecțiune de jocuri de copii a scris d. G. Ghibănescu în revista „Gheorghe Lazăr," No. 1 din 15 Iulie 1888, pagina 27-35; P. Ispirescu a publicat în revista „Educatorul," Anul I No. 15, 21 și 32, redactat de D-nul Dr. B. Constantinescu, București.

Dobre Stefănescu

Grindu-Ialomita.

LIMBA ROMÂNĂ

Studiu critic de prof. Francois E. A. Buisson

Mult e dulce și frumoasă
Limba ce-o vorbim.
Altă limbă armonioasă
Ca ea nu găsim.
Saltă inima'n plăcere
Când o ascultăm;
Și pe buze-aduce miere
Când o cuvintăm.
Românașul o iubesc
Ca sufletul său.
«O vorbești, scriși românesce
«Pentru Dumnezeu!»

G. Sion.

Câte zile au trecut de când aceste cuvinte au eșit din pana venerabilului George Sion! Câți bărbați eminenti și erudiți s'aù încercat a deștepta aceste simțuri de iubire patriotică în inimile fraților noștri Români! Câte cercetări logice, câte studii gramaticale s'aù făcut pentru a se stabili regulile limbii, pentru a da naștere la o gramatică română logică și corectă din toate punctele de vedere! Câți bărbați învățați și sapienți, în fine, aù consacrat viața lor întregă la clădirea aceluï edificiu măreț, ce-l numim *gramatica limbii române!*

Însă, dus-aù opera lor la bun sfârșit?

Trebue să mărturisim că nu. Gramaticile române sunt astăzi încă așa de obscure și de contradicătore, în cât, zău, nu scim după care să ne luăm.

Dar tot d'odată trebuie să recunoscem că și propășirea făcută în cultura limbii noastre este foarte mare, dar tocmai fiind-că n'am reușit până acum a stabili o gramatică corectă a limbii noastre; da, tocmai de aceia trebuie să întrunim toate silințele noastre, ca să ajungem a ne realiza dorința tendințelor noastre, și, în cele din urmă, a pune încercările noastre, pe cale bună.

Am ăis: bărbați sapienți și erudiți aù consacrat viața lor întregă la clădirea aceluï edificiu măreț, la stabilirea unei

gramatică române fără a-și fi ajuns scopul, însă nu fără a fi dobândit rîde îmbucurătoare cu îmbelșug.

Dacă însă cercetăm cu îngrijire cauzele, dic *cauzele*, pentru că ele sunt multe la număr, găsim în primul rând următoarele două mai importante :

1° Gramaticii noștri s'a'u pus pe certy, dicend unii cã gramatica trebuia sã se ia dupã limbã ; alții, cã, din contrã, limba trebuie sã se ia dupã gramaticã ; sustinend unii cã gramatica s'a nãscut mai 'nainte de a se nasce limba, alții, cã limba s'a nãscut mai întâiu și apoi a luat nascere gramatica.

2° N'a'u îndreptat privirea lor în acelaș timp și asupra logicii, fiziologiei și foneticii, ci s'a'u mãrginit numai pe terenul logicii.

Iacã dar cari sunt cele două cauze capitale, ce le-a'u pus piedicã, la realizarea scopului lor, și pe care trebuie sã le luãm negreșit în vedere, dacã nu voim sã pãțim aceiași sorytã, ce a'u pãțit logicii trecutii.

Dar sã ne oprim mai întâiu pușin la aceste două cauze ce recunoscem de capitale și sã le cercetãm mai de aprópe.

* * *

Deci venim la întâia causã, la certile gramaticilor despre gramaticã și limbã, sau dupã cum am putea dice prea bine despre origina gramaticii și a limbii

Dupã cum am dis, gramaticii din timpul de față, ca și cei din trecut, a'u fost neconteni în certy asupra originii gramaticii și a limbii, sustinend unii cã gramatica s'a nãscut înainte a limbii, alții cã limba s'a nãscut înainte a gramaticii. La prima vedere pare cã ambele pãrși a'u avut dreptate sau chiar a'u dreptate. Cãci două ipotese sunt acceptabile : cã omul primogen, „nu vreau sã înțeleg prin acesta pe Adamul ebraic, nu nici de cum, cãci atunci istoria m'ar combate numai de cãt,“ începend a classifica obiectele din jurul sãu, dãndu-le numirile diverse, stabiliã primele reguli de gramaticã. Nu putem contesta ; adevãrul e lucid. Trebuie sã convenim cã, or-care ar fi fost starea fizicã și psihicã a omului primogen, instinctivã sau

rațională, spirituală sau animală, el determină, cu întâia privire ce aruncă asupra obiectelor din jurul său, sau poate chiar și cu întâia simțire a facultăților sale sensibile, denumindu-le, *conscius* sau *inscius*, primele reguli logice, sau dacă am voi să șicem altfel, primele reguli gramaticale.

Cea laltă ipotesă : că omul primogen, în vociferățiunii, or cât de nearticulate ar fi fost ele, a denumit diversele obiecte din jurul său, sau poate a exprimat simțimintele sale relative, la sine însuși sau la cele ce-l înconjuraă, și eșercitaă mai mult sau mai puțin impresiunile lor asupra lui a cărui acceștiune putea fi de or-ce grad de intelectualitate sau de aprehensibilitate, funcștiunii sensitive de inteligență sau numai de aprehensiune, în diverse moduri, după starea dispunerilor în cari se gășia, formând astfel o limbă babelă, a cărui logică sau gramatică a format-o cu mai puțin sau mai mult în urmă în convenționalitate cu progenitoriă săi, cu cari, prin necesitate absolută, și prin cerința naturală, trebuia să se înțelégă și să-și potrivescă cu dânsii simțimintele și espresiunile, acceștiunea sa intelectuală sau aprehensibilă. Iarăși nu putem contesta ; adevărul e lucid.

Dar dacă vom arunca o privire mai de aprópe asupra acestor doă ipotese, dacă vom raționa, cu o imparțialitate absolută pentru ambele părți în litigiu, mai de aprópe, cauza sau obiectul disputaștiunii lor, trebuie să mărturisim, că ele se certă și se cértă încă, pe niște baze și în niște privințe, admise de amândoă, dar ambele le și combat ; una, concepând gramatica sau logica, după cum am putea șice,... și în cazul acesta *logica minor*, după cum i s'a dat numirea specială... în sensul ei riguros ; alta, cea d'a doua, în sensul ei universal, general, sau, dacă admitem acceștiunea contrarie, cea d'intăiă, concepând-o în sensul general sau universal, cealaltă în sensul ei riguros.

Deci, dacă am căuta adevărata părere a celor doă părți litigante, gășim, adevărul, că ambele părți susțineă, fără a voi s'o admită în tocmai, induse în îndoință, poate asupra celor ce susțineă, că gramatica s'a născut de odată cu limba, și

că cu limba, a existat tot d'odată și gramatica. Acesta era părerea lor, ce trebuia admisă, dar n'au admis-o, pentru că se îndoiau necredând.

Însă, pentru ce nu o cutează? pentru ce nu o admiteau pe față?

Tocmai fiind-că accepțiunea gramaticii, relativ la sensul scopului ei, este ambiguă, chiar atunci, când se ia în cestic sensul ei riguros sau general, universal, după cum am voit să adaug spre o lămurire mai lucidă.

* * *

Dar nu trebuie să facem atare cesti, ca să putem stabili o gramatică a limbii noastre, căci acesta ar fi absurditatea la culme. Dar se dice astăzi că limba latină și cea elină sunt limbi primitive. Acesta iar ar fi un neadevăr și mai mare, și cauza reiese de sine, fiind-că ele s'au derivat din alte limbi, ce ei numiau primitive. Apoi chiar istoria ne arată că Elinii se trag din Pelasgi, că Pelasgii sunt originari din Egipt sau Asia și că Latini, sau mai bine zis, familia latină, (nu trebuie să confundăm pe Latini, cu Lații proprii zși) este originară din Ilion, în Anatolia. Și noi, Români, trebuie să numim limba latină originară sau primitivă, după cum am voi să spunem, numai relativ la limba noastră și la celelalte limbi neo-latine ca : Italiană, Francesă, Spaniolă, Portugesă etc. Acesta pe de o parte, pe de alta însă nici odată nu trebuie să perdem din vedere că limba noastră este derivată din cea latină și că cea mai mare parte din cuvintele românesce au rădăcini latine. Pe lângă acesta trebuie să fim țitorî-aminte că limba noastră a suferit multe alterări din toate punctele de vedere sub influența streină și mai cu sémă sub aceia a Slavilor în prima ordine, apoi sub a Grecilor și a Turcilor, sub a căror prejmuire țara gema timpuri îndelungate. Așa, spre exemplu, erau epocile uniunii Bulgaro-române, beilor din Fanar, ocupațiunilor rusesce etc. Da, aceste vremuri dureroase, au alterat mult limba bietului românaș, dar în pieptul lui oțelit, la inima lui, n'a putut pătrunde; datinile au rămas

aceleași, și putem fi mândri de acesta, căci ori care altă națiune s'ar fi pierdut sub presiunile atât de grozave din partea atâtor națiuni și elemente cutropitoare, și mai virtuos, fiind că némul nostru era decăduț în robia acelor adveniți și gema sub biciul lor fieros și nemilos.

Străinismele sunt multe, deci și limba va avé multe excepțiuni; Țara noastră însă, ca o țară mică, a suferit mai întregă toate acele năvăliri barbare, și de aceia într'însa nu găsim tocmai o varietate așa de marcantă ca în alte țări. Dar cu toate acestea tot posedă varietăți cu îmbelsug și acesta trebuie să o luăm bine în sémă

* * *

Să ținem sémă că și limba latină era de două feluri: *classica* și *rustica* și că acesta din urmă, după diferitele localități, iarăși presintă variațiuni extreme, așa că osebirile între ele sunt în contrastul cel mai pronunțat. Ar fi absurd a susține că limba română și-a luat naștere din limba *classică*, dar ar fi iarăși absurd, dacă am susține contrariul, adică că ea și-a luat naștere numai din limba rustică, și absurditatea la culme dacă am susține că ea s'a născut din una și aceeași rustică, numai dintr'un singur dialect. Se scie că colonizarea Daciei cu Romani a fost o colonizare cu militari. Acei militari însă n'au fost numai militari de o miliție permanentă și regulați, ci o adunătură de ómenii de toate nuanțele, niște trupe de mercenari, cari slujiau țării nu de patriotism ci pentru bani, niște indivizi adunați de prin toate unghiurile ale țării-colose a Romanilor. Mulți dintr'înși, cum ne arată istoria de multe ori, erau chiar barbari, adică străini de prin țările limitrofe ale imperiului Roman. Acestia pentru a se înțelege între dînși, trebuiau să recurgă mai mult sau mai puțin, după cerință, la limba clasică. Dar pe acesta, fiind în cea mai mare parte ómenii incultii, nu o cunoșteau bine. Iată dar că limba latină era deja alterată de la colonizare, fiind-că numai capii coloniei, funcționarii și a. a. se folosiau de limba latină curată și acesta numai în afacerile cărmuirei, și între dînși,

nică de cum însă față cu ómenii de jos, cari cu greu i ar fi putut înțelege. Pe lângă acesta mai venia încă și limba Dacă, care nu se scria, ci era numai o limbă vorbitore între Daci și cei bătrâni... Vorbesc aci, despre timpurile după colonizare... Copiii acestora însă, începând a scrie și a vorbi latinește, de asemenea ca și Romanii ce erau în contact cu Daci, începură a se folosi și de unele cuvinte dace, cari se acomodaă pentru limba și scrierea română. Atare sunt: *Urdă, brânză, dulău, neghiob, barză, ghiuș, topor, sarică, grămadă* etc.

* * *

La aceste barbarisme mai vine încă și alte înrîuriri streine de mai târziu. Intre aceste înrîuriri cea mai puternică este cea grecescă din care avem peste opt mii de cuvinte, s. es.: *agapie, dihonie, anaforă, crevat, potir, papură, călin, amită, prohod, drum, martur, tihărie, aguridă, tropet* s. a. n.

Apoi vine cea slavonă, care este aproape tot așa de puternică ca și cea grecescă. Iacă câte-va cuvinte slavone, din cele mai populare și mai întrebuintate la noi: *smântină, jimblă, țelină, znop, grópă, brad, gard, brazdă, plug, nem, cobilă, toloscă, coman, plasă, căpiță, ragaz, răboz, lopată, noroc, prost, pod, etc.*

Inrîurirea cea mai nouă și foarte puternică este cea francesă.

Dar pe lângă aceste înrîuriri pomenite, ca cele mai puternice și înrădăcinate în popor, mai sunt încă și alte nenumărate, de tărie secundară, între care cele mai însemnate sunt gotice, turce și mongole.

Acestea arată destul de limpede că limba română trebuie să aibă varietăți și a nume dupe localitățile în cari aceste elemente au avut mai multă influență, în care neamurile străine și-au esercitat cu mai multă vehemență stăpânirea lor, în care bântuirea de neamurile străine a fost mai puternică și mai îndelungată.

Și aceste varietăți de limbă se simte foarte mult când călătoresc prin pământul locuit de români. Vezi îndată că altul

este nu numai limbajul ci și accentul Românilor din diferite localități și prin consecință trebuie să distingă diferite dialecte. Așa e dialectul Muntean, dialectul Vlah, dialectul Oltean, dialectul Dobrogean, dialectul Moldovan, dialectul Basarabean, dialectul Mureșan, dialectul Macedonian, dialectul Morecian. Iată dar că și la noi putem deosebi o sumedenie de dialecte, cari au mai multă sau mai puțină diferență între ele atât pentru varietatea cât și pentru accentul predominant.

Deci limba română are și ea destule nuanțe de diferență, și gramaticul care susține, că gramatica trebuie să se ia dupe limbă se găsește în nedumerire, când e vorba să stabilizească reguli, cari să fie conforme tuturor dialectelor și tuturor accentelor acestora. Dar și cel ce pretinde, că limba trebuie să se ia după gramatică se găsește și el în nedumerire când e vorba ca atâtea nuanțe limbistice să se sdrobiască, pentru a ajunge la o unire generală, și acesta cu atât mai mult, că acele nuanțe cu vremea se schimbă atât în privința dialectului cât și a accentului, dovadă progresiunile seculare ale acestora.

* * *

De aceea devine din ce în ce mai mare și neapărată, până la evidență, necesitatea de a împărți limba română în clasică și rustică, după cum au făcut și toate gințile neo-latine, în deosebi Francesii, cari disting *langue d'oc* și *langue d'oui*, precum și corigionaliilor lor; dar nu numai gințile neolatine au apretiat această împărțire, ci și toate celelalte ginți, ca, spre exemplu, Germanii, cari disting limba lor în *Hochdeutsch* și *Plattdeutsch*. Tot asemenea și Englezii, Olandezii, Suezii, Slavonii, Turcii, etc. Se poate oare pretinde ca limba română să nu fie și ea împărțită în clasică și rustică? Fie; dar nuanțele diferite ale limbii, nu vor permite nici o dată advenirea la o unire generală, cât timp nu ne vom opri la un accent, la un dialect, căci dintr'însul numai se poate nasce unitatea tuturilor, din multe însă nu pot reeși de cât varietățile tuturilor. Varietățile însă la rândul lor se pot reuni numai în unitatea

accentului; și de aci reieșe cauza neapărată a atâtor dificultăți ce întâmpină gramaticii noștri în cercetările lor. Trebuie dar să ne unim strâns și să convenim la toate cele ce am spus până aci. Să admitem că, pentru a stabili o gramatică corectă și irefutabilă a limbii noastre, este de neapărată trebuință ca să o distingem în clasică și rustică. Ar fi ore cu acesta, toate dificultățile și piedicele pentru unirea noastră depărtate? Nicî de cum. Acestea depărtate, alte dificultăți, alte piedici se ivesc în locul lor și nu sunt dificultăți lesne vincibile. Nu, nicî de cum! Ele sunt foarte serioase, căci de la dinsele și de modul cum vor fi aplanate depinde direcțiunea, ce o dăm limbii. Decî ele ne provocă a hotărî sorta limbii; cunoștința și inima noastră sunt angajate. Decî să veghiăm!

(Va urma).

ȚĂRANCA ROMÂNĂ CEA BUNĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O dată cu răsăritul Luceafărului, femcea țeranului e în picioare. Face focul, mătură casa și pregătesce mălaiul și fiertura, dupe gurile ce are a împăca. Dă o raită pe la vite și le aruncă ceva de ros. Toate acestea le face umblând în vârful degetelor, ca să nu strice odihna bărbatului, către care ea poartă *un deosibit respect*.

Când ciocârliia își revarsă melodiile armonioase, țărana se apropie încetișor de patul bărbatului ei, și cu multă nobleță, îl mișcă și-l deșteaptă din somn; îi dă apă de spălat și îi ajută să se îmbrace.

La luminatul zilei, în ciripitul rondunicii, când aurora își întinde și-si scaldă grațiile în roua argintie de pe variatele flori mirositoare, atunci toți și toate ale casei sunt gata. Țărana așază merindele zilei în baniță; ia banița în cap, pune sapa pe umăr, ia copilul mic în brațe și plcă împreună cu tovarășul vieții sale la munca câmpului, plină de veselie și incongiurată de ceilalți copii. Aci, pe locul de muncă, la o umbră desă ș'un adăpost pentru copilași, țărana așază conacul; învelesce bine copilul cel mic, ca să doarmă liniștit, și dă de lucru celorlalți, după vârsta și priceperea lor. Ia

apoi sapa și iucepe a întorce brada țarinii alături cu soțul ei, cântând, spuind la glume și prefăcând uritul și greutatea diclei într'o petrecere vrednică de invidiat ! Când Sorele s'a înălțat de trei sulți, ea alérgă la conac ; întinde masa pe iarbă verde ; améndoî împreună cu copiii se fac cerc împrejur și se ospetéză bine, vorbind în auđul copiilor, despre trebuințele vieții. După masă, pe când bărbatul se mai plimbă, mai privesce într'o parte și în alta, făcându-și planuri asupra averii și a nevoilor sale, femeea strânge masa, alaptéză copilul îl adórmce și apoi trece la săpat. Când sórele se cobórá cu doué sulți din mijlocul cerului spre apus, țaranca pregătesce masa de namiadı. După îndestulare, omul odihnesce puțin, pe când femeea, căriia natura pare că nu-i a dat obosélă, își îngrijesce iarăși de copii. După trei sferturi de ceas se apucă din nou la lucru : dau améndoî un iureș puternic până séra. Pe la ímmurgit se întorc acasă și fac cină. Bărbatul se culcă ; dar femeea, furnica cea fără preget a casei, după ce reguléză și culcă copii cei mari, s'apucă și scaldă copilul, pregătindu-l pentru a doua ȓi.

Femeea de la sat este bogăția casei ; ea mulge vaca, óia, capra și prepară laptele și brânzeturile de diferite feluri ; din nući face untul pentru hrană în post ; din semințe de cânepă, unt pentru candelă și alte întrebuintări. Strânge oué și prăsesece tot felul de horátenii pentru hrană, în dulce. Sərbătórea, după biserica, strânge, împreună cu copii, uscături și lemne pentru érnă.

Máinile bine-cuvíntate ale țarancii nu stau cât e anul de mare : printre treburi, când găsesce câte nițel răsplas, atât séra cât și diminéța, ea s'asvêrle în resboiú și trage câteva suveici și câteva spete la pánza pentru albiturile bărbatului, copiilor ș'ale ei.

Țaranca este cea mai îndemánatică industriașă a casei sale : tunde oile, spală lina, o usucă, o scarmănă, o dărăcesce, o face cacre, o tórcce, o urzesce, o țese și o face dimie. Din dimie face cióreci, șube, mintene și obiele, pentru bărbat și copii. Ea séménă cânepa, o culege, o topesce, o meliță, o tórcce, o țese, o ínălbesce, și ne dá o frumósă olandă náțională. Din acéstă pánză solidă și sánétósă, face cămăși și pantaloni pentru bărbat și copii, precum și alte albituri pentru ea ínsă-si. Ați vėđut prin piéțele orașelor mulțime de lucruri expuse spre vîndare, cămėși înflorate și bibilate, prosópe vărgate, bete multicolore și ínflutate, zăvelci și vélnice

cară hrănesc ochii toate acestea sunt produse de mâna neprețuită a țărancii române! Prisosul casei, precum lapte, ouă, unturi, horăteni, zarzavatură, țesături, cusături, etc., ea le duce la orașe și târguri și le preface în bani cu care ușurează cea mai mare parte din greutățile și îndatoririle bărbatului ei către arendaș. comună și Stat.

Adunările femeilor de la țară sunt frumoase și de mare însemnătate. Ele fac clăci de curat porumb și ședători pentru tors. În ocaziile acestea spun basme, istorioare, ghicitori, poezii, păcălituri, proverbe etc. și astfel ele păstrează limba noastră națională cu frumusețele, mlădiile și podobeale ei. Femeile

și tinere, și fetele cântă de dor, de urît, de haiducie, de rînte, de bucurie etc., și astfel ele conservă caracterul național al românismului din generație în generație.

Țărâna ține religiuena părinților și înflorește în copii și în religioși. Sâmbăta seara scutură icôna, premenesc cană și împodobind-o cu flori. Sărbătorea merge la biserică și se reună cu copii și se rîgă lui Dumnezeu pentru sănătatea și bunul mers al casei. În casuri de boală ea e doctorul și spîterul casei; după natura bolii, ea prepară și administrează bolnavului ceaiuri, unsoări, trăsături, călduri, oblojești și rugăciuni către cel A tot puternic.

Fără femeie, omul la țară nu e bun de nimic.

Țărâna este albina casei.

Oare tot astfel sunt și cucónele târgoveților?

(Glasul Țărânului).

O carte pentru școlile primare de orașe și de sate

În unul din numerile acestei reviste s'a anunțat aparițiunea **Istoriei Saere** lucrată de D-1 Păun Gilorteanu, învățător la Budești (Ilfov).

Am cumpărat și introdus acest manual în școală, și nu pot de cât să felicit pe autor pentru că a scris-o, iar pentru onor. conducătorii ai Librăriei și Tip. Școlilor pentru că au tipărit-o: cel dintâiu a arătat că și printre învățătorii sătești se găsesc capete instruite, gusturi alese, rațiune sănătoasă.—acești din urmă și-au câștigat merit prin încurajarea unui autor a cărui operă e bine s'o cunoscă toți învățătorii

Căci, în adevăr avem d'a face c'un manual de școală care

dacă se va introduce, nu mai folos va da : este clar, precis, și lucru neobișnuit la noi până acum, autorul a avut curajul d'a lăsa afară din istoria sacră acele părți, cari numai au zăpăcit și tâmpit pe copii, și cari în alte manuale abundeză ; afară de asta are marele avantajul d'a fi întocmit astfel ca să pótă fi întrebuițat atât în clasele (II și III) primare urbane cât și în clasele primare rurale.

Materia este împărțită (atât la Testamentul vechi cât și la cel nou) în lecții ce se pot da d'odată copiilor, unele scurte în cât și două se pot da odată și numai abia ici colo este câte una mai lungă, care d'almintreli din cauza limpezimii ei se pótă da copiilor fără frică d'a-i îngreuna.

O experiență de două luni mă îndemná să recomand căldură acest manual scolastic colegilor mei

I. R., institutor de ora

BIBLIOGRAFII Cluj

Intre scrierile neperiodice venite la redacție semnalăm următoarele :

Anecdote Populare, de d-nul Th. D. Speranția, un volum de 300 pagine, în cari transpiră spiritul sarcastic al Românului la fic-care linie și a cărei citire este așa de atrăgătoare și plăcută, că n'o poți lăsa din mână până n'o finesci. Dar cca ce e mai curios că simți o deosebită plăcere să citești unele bucăți de mai multe ori, ba încă și tuturor persónelor ce vin din nou. (Prețul 4 lei, la Lib. Școlilor).

Scurte noțiuni de științe naturale elaborate de d-nul M. C. Florentiu, vechi profesor în Bucuresci, ilustrate și potrivite pentru trebuința școlarilor din clasele primare din orașe și sate, prețul 50 bani, la *Librăria și Tipografia Școlilor*, strada Lipscani 96, Bucuresci.

Recomandăm cu deosebire această elegantă și utilă cărticică.